

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 27.

Fredagen den 2 mars.

Kl. 3,30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 nästlidna februari.

§ 2.

Upplästes två till kammaren inkomna sjukbetyg, så lydande:

Att riksdagsman Alfred Persson på grund av sjukdom (svaghet efter bronchopneumonia efter influensa) är oförmögen att bevista riksdagens sammanträden till och med den 10 mars, intygas härmed. Sunne den 27 februari 1917.

Oscar Ohlin,
provinsialläkare.

Riksdagsman Bergman insjuknat i svår influensa, betygar

Verner,
provinsialläkare.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 56, med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § 7 och 49 punkterna i lagen om val till riksdagen.

§ 4.

Herr *Röings* vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag framställda, men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spörsmål i anledning av utgången av ett injuriemål, som nu föredrogs, blev av kammaren bifallen.

§ 5.

Härefter föredrogs men blevo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, och bevillningsutskottets betänkande nr 9.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 27.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial; nr 10, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående viss nedsättning av sockerskatten dels ock i ämnet väckta motioner blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkänd.

§ 7.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts härfå föredragna utlåtande nr 5 bordlades åter.

§ 8.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 25, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i punkterna 19—27 under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till fångvården.

§ 9.

Till bordläggning anmälades andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, angående herr Anderssons i Knäppinge m. fl. motion, nr 277, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lättnader i avseende å den vissa socknar å Öland tillkommande utsyningsrätt å Böda kronopark; och

nr 4, angående herrar Lundgrens i Nora och Olssons i Ramsta motion, nr 170, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om omarbetning av gällande förordning angående utarrendering av prästerskapets lönebeställen.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Linders</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 5 mars,
» <i>Flognfält</i>	» 6 » » » 5 »
» <i>Hansson</i> i Gårda	» 6 » » » 5 »
» <i>Helger</i>	» 5 » » » 6 »
» <i>Andersson</i> i Skrädene	» 10 » » » 4 »
» <i>Schotte</i>	» 6 » » » 4 » och
» <i>Andersson</i> i Höckerum	» 5 » » » 6 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,40 e. m.

In fidem
Per Crowvall.

Lördagen den 3 mars.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 62, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 30 maj 1916 om fastställande av högsta pris å vissa varor vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.; och

nr 53, angående tilläggs pension åt läroverksadjunkten J. H. Hjorth.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Sedan riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt de uti statsutskottets memorial nr 29 och bevillningsutskottets memorial nr 10 föreslagna voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

Gemensamma omröstningar.

Första omröstningen:

(enligt statsutskottets memorial nr 29).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under innevarande år använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av 30,000,000 kronor, *dels* avslå herr J. Pålssons motion nr 267, *dels* ock avslå herr B. Erikssons m. fl. motion nr 278, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat *dels* att i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 29, herr J. Pålssons motion i andra kammaren nr 267 och herr B. Erikssons m. fl. motion i andra kammaren nr 278, till bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet bevilja å extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst å 10,000,000 kronor, att uppföras å 4:e och 5:e huvudtitlarna enligt fördelning, som statsutskottet senare kommer att föreslå, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel disponera beloppet redan under innevarande år, *dels ock* att vad Kungl. Maj:t i förevarande proposition i övrigt hemställt icke för närvarande må föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Sedan voteringssedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått, att voteringssedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jämväl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknig, och befanns att omröstningen utfallit med 85 Ja och 128 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 87 Ja och 59 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens

röster eller	85 Ja och 128 Nej,
sammanräkningen visade	172 Ja och 187 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 10).

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbinda sig att till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1917 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med de i det vid propositionen nr 45 fogade statsrådsprotokollet över jordbruksärenden av chefen för jordbruksdepartementet förordade grunder — antaga följande

Förslag till kungörelse angående viss nedsättning av sockerskatten.

Härigenom förordnas, att, utan hinder av bestämmelserna i 1 § av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker, för allt socker, som inom riket tillverkas eller dit införes, skall, på sätt i nämnda förordning närmare bestämmes, vid sockrets utlämnande till fritt bruk under tiden från och med dag, som Kungl. Maj:t bestämmer, till och med den 31 oktober 1917 erläggas skatt med 11 öre för varje kilogram, dock att för det socker, som tillverkas vid de redan anlagda råsockerfabrikerna i Östergötland och Västergötland samt på Öland och utlämnas till fritt bruk antingen omedelbart från sam-

ma fabriker eller från raffinaderiet i Lidköping efter där verkställd raffinering, skatten under omförmälda tid utgår med 5 öre för varje kilogram; röstar

*Gemensamma
omröstningar.
(Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att — under förutsättning att svenska sockerfabriksaktiebolaget och mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbinda sig att, utöver gällande kontraktspris jämte odlingsbidrag av 40 kronor per odlad hektar, till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1917 utbetala ersättning med 60 öre per deciton betor, samt att av sålunda utfäst högre ersättning åt betodlarna ingen ökning av nu gällande maximipris å socker må föranledas — antaga följande

Förslag till kunskörelse angående viss nedsättning av sockerskatten.

Häri genom förordnas, att, utan hinder av bestämmelserna i 1 § av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker, för allt socker, som inom riket tillverkas eller dit införes, skall, på sätt i nämnda förordning närmare bestämmes, vid sockrets utlämnande till fritt bruk under tiden från och med dag, som Kungl. Maj:ts bestämmer, till och med den 31 oktober 1917 erläggas skatt med $10\frac{2}{3}$ öre för varje kilogram, dock att för det socker, som tillverkas vid de redan anlagda råsockerfabrikerna i Östergötland och Västergötland samt på Öland och utlämnas till fritt bruk antingen omedelbart från samma fabriker eller från raffinaderiet i Lidköping efter där verkställd raffinering, skatten under omförmälda tid utgår med $4\frac{2}{3}$ öre för varje kilogram.

Sedan voteringssedlarna blivit avlämnade samt en sedel avlagd och förseglad ävensom underrättelse från första kammaren ingått, att voteringssedlarna för den omröstning, varom här vore fråga, jämväl därstädes avgivits, företogs sedlarnas öppnande och uppräknings, och befanns att omröstningen utfallit med 88 Ja och 127 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 91 Ja och 55 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens

röster eller 88 Ja och 127 Nej,
sammanräkningen visade 179 Ja och 182 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3 och 4.

§ 4.

i fråga om
egna hem för
arbetare.

Till avgörande förelåg först lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för arbetsgivare att i vissa fall lämna arbetare bidrag till uppförande av eget hem m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 79, hade herr *Sigfrid* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen skyndsamt framlägga förslag,

dels till lag i syfte att ålägga arbetsgivare, som sysselsatte minst 10 personer anställda i stadigvarande syssla, att till sådana anställda som önskade uppföra ett eget hem och icke hade över 2,500 kronors inkomst, med företrädesrätt för de barnrikaste familjefäderna och de längst anställda, på en gång utbetala en summa, motsvarande minst $\frac{1}{2}$ års avlöning, som gåva mot villkor att gåvomottagaren genast uppförde ett eget hem och förbunde sig att kvarstanna hos arbetsgivaren minst tre år och att återbetala beloppet utan ränta till arbetsgivaren, därest anställningen lämnades innan dessa tre år, samt att arbetsgivare icke vore pliktig utgiva mera på ett år än till $\frac{1}{50}$ -del av de anställda, så räknat att den som hade från 10—50 anställda betalade till ett eget hem, den som hade över 50 till två och den som hade över 100 till tre o. s. v.;

dels ock till bestämmelser, varigenom kommunerna ålades skyldighet att i de fall, där tomtjord överstege ett pris av 1 kr. per kvm., tillhandahålla dylik egnahemsbyggare minst 600 kvm. till högst detta pris och inom ett avstånd av $\frac{3}{4}$ timmes färdeväg från arbetsplatsen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen i anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i samband med pågående utredningar om bostadsfrågan låta undersöka, huruvida, i vad mån och på vad sätt nämnda frågas lösning skulle kunna byggas på medverkan, utom från det allmänna, jämväl från arbetsgivare.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Sigfrid*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då jag utarbetade denna motion, tog jag icke tillräckligt noga i betraktande de svårigheter, som här i riksdagen resa sig mot att få igenom någonting nytt i lagväg; jag hade väl eljest nöjt mig med att begära utredning i ärendet. Å andra sidan förelåg min aversion emot långa utredningar, helst frågan var av trängande art, och man beklagar sig ju över de många kommittéer, som redan nu finnas. Men den idé,

som jag tagit upp i min förevarande motion, kan, sedan den sålunda en gång väckts till liv, ej gärna dö.

Sätter man sig riktigt in i bostadsfrågan, skall man finna, att förhållandena på detta område redan före krisperioden voro synnerligen svåra för de mindre bemedlade i samhället, och nu under krisperioden har ju allt bostadsbygge så gott som helt och hållet upphört, åtminstone vad beträffar de mindre bostadslägenheterna, och då kan man ju lätt föreställa sig, att om det var svårt före krisperioden, skall det hädanefter bli alldeles omöjligt för den mindre bemedlade att skaffa sig bostäder, och i synnerhet om han har en talrik barnskara förefaller det mig, som om det skulle bli alldeles ohjälpligt för honom att erhålla bostad, om icke någonting åtgöres i detta avseende. Jag vet, att det redan nu finnes familjer på 8 à 10 personer, som få nöja sig med att bo i ett enda rum, som då samtidigt skall användas till kök, matsal och sängkammare. Man kan förstå, huru illa det är för de uppväxande barnen att största delen av sin uppväxttid behöva vistas i den osunda luft, som är rådande i en sådan bostad, och under de sociala missförhållanden, som i dylika fall yppa sig.

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

Nu kan man säga, att detta förhållande endast är ett storstadselände, men det är tyvärr icke så väl. Jag skall för att belysa detta anföra litet ur en tidningsartikel rörande förhållandena i staden Kristianstad i november månad i fjol. Det var en tidningsman där, som hade styrkts i sin tanke, att det icke var så farligt med bostadsbristen i Kristianstad, av ett uttalande, som en framstående samhällsmedlem gjort, att det icke fanns några fattiga i Kristianstad, och denne tidningsman följde en dag med en slumsyster under hennes uppoffrande vandring i stadens fattigkvarter. Han beskriver denna sin vandring bland annat på följande sätt: »Det var en strålande höstdag, en av dessa få, som november förunnar oss, och med en känsla av djup saknad, lämnade vi det klara solskenet och doko in på en trång och mörk gård och därifrån in i en av dessa lägenheter, om vilkas existens endast få av oss ha en aning, vi som äro vana vid att bo som människor. Ty de äro icke människovärdiga bostäder, dessa kyffen i smalgatornas kåkar, där hela familjer tränga sig samman i ett enda rum, som därtill är i högsta grad bristfälligt.» — — — »Återigen samma tavla. En trång, illaluktande gård, varifrån vi klättra upp för en halsbrytande, trappestegsliknande trappa, tränga oss igenom en smal passage och stiga in i ett rum, som föga skiljer sig från det, vi nyss lämnade. När jag träder inom dörren, ryggar jag ofrivilligt tillbaka — golvtilljorna bågna under foten, så att jag fruktar att ramla ned i undervåningen. Taket har fjällat av i stora gula fläckar, och icke ett spår av målning finnes kvar på fönsterposterna. Innanför ligger ett mindre, skrubbliknande rum, och för denna härlighet betalas — 17 kronor i månaden. Syndapengar, tyckes det mig. Även här mottagas vi av husmodern, en temperamentsfull kvinna, som ger oss en livlig skildring av tillståndet i ett hem av denna typ. Själv har hon fostrat icke mindre än fjorton barn, men 'Gud har delat med mig', säger hon, 'och nu har jag lika många som väntar mig där uppe som här nere'. Betänk, vad dessa ord innebära! Jag förvånar mig

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

icke så mycket över den starka dödligheten, som över den ovanliga livskraft, som låtit så pass många växa upp i denna luft och under dessa näringsförhållanden. Som det nu är, blir nog Guds del tämligen stor i många barnrika hem i vårt land. — Det är så svårt att få någonstans att bo, klagar kvinnan. Ingen vill veta av glyttarna, och jag kan ju inte flytta utan att ta dem med mig. Vi känna till denna hyresvärdarnas aversion för barnrika familjer. Men att denna aversion var till finnandes även i bakgatorna, det var en ny erfarenhet för mig. Landets hopp! Sveriges framtid! Vi känna igen dessa vackra fraser från skolavslutningarna och de pedagogiska mötena. Vi behöva soldater till vårt försvar, vi behöva arbetare till våra sockerbetsfält, till våra uppblomstrande industrier, vi behöva nya skaror att rekrytera framåtskridandets härar med. Det är dessa blivande härar, som nu nekas tak över huvudet.»

Nu skola vi lägga märke till, att vad denne tidningsman sålunda skildrat ägde rum i en av våra bäst situerade städer belägen i den mest burgna delen av landet. Vi kunna då lätt föreställa oss, huru förhållandena skola vara på andra håll, i synnerhet i storstäderna. Vi måste söka bot för detta onda på vad sätt och med vilka medel det nu vara må. Det duger absolut icke längre att låta det gå på det gamla sättet, då det icke längre är tillräckligt givande för den privata spekulationen att bygga bostäder åt den mindre bemedlade delen av befolkningen.

Det räcker icke här med kommunernas bidrag allena och det kommer icke heller att bli tillräckligt med statsbidrag. Vad är det för futtiga 4 miljoner, som Kungl. Maj:t begär i proposition till riksdagen för lindrande av bostadsnöden? I det lilla Danmark har man begärt 50 miljoner kronor för detta ändamål, och jag tror icke, att bostadsförhållandena äro sämre där än här i landet. Dessa 50 miljoner kronor i Danmark skulle för oss motsvara minst 100 miljoner kronor, men tror någon, att vi av staten få detta belopp till lindrande av bostadsnöden? För min del är jag förresten övertygad om, att även i fall vi få 100 miljoner kronor, räcka de dock icke till.

Nej, vi måste ha arbetsgivarna med oss, och vi ha dem redan med oss beträffande landsbygden, där de rätt ofta finna det med sin fördel förenligt och i många fall alldeles nödvändigt att förhjälpa sina arbetare till människovärdiga bostäder. Men industrien förlägger allt mer och mer sin verksamhet till städerna just för att slippa att ha bekymmer för arbetarnas bostäder. De kasta hela bördan av bostadsbyggandet på den privata bostadsspekulationen, en industri för sig själv, som icke har något annat intresse för hyresgästerna än att få högsta möjliga betalt för till billigaste möjliga pris uppförda lägenheter. Det är just genom bidrag från storstädernas arbetsgivare, som det största antalet bostäder skulle erhållas. Hundratals, för att icke säga tusentals egna hem skulle kunna uppstå i närheten av arbetsplatserna, därmed avlyftande det ovärdiga uppdrag, som kåkarna ha att tjäna såsom människobostäder.

Men även på landsbygden hänger bostadsnöden hotande över den lösa befolkningen. Om få år äro vi säkerligen även där i samma

elände, vari städerna för närvarande befinna sig, då för ögonblicket just inga nya bostäder där uppföras. Av statistiken framgår, att bostadsbyggandet under åren 1911—1913 nedgick med nära 50 procent mot förut, i det att man under dessa år endast byggde 138 rum per 10,000 invånare, medan man tidigare hade byggt 224. Och vad förhållandena här i Stockholm beträffar, har ju doktor Yngve Larsson i ett här nyligen hållet föredrag visat, hurusom bostadsbyggandet år 1916 ytterligare gått ned med 60 procent, så att nu endast en obetydlighet av dylik nybyggnadsverksamhet återstår.

Orsaken till denna nedgång är ju de höjda priserna å alla materialier. Man beräknar, att om en eldstad kostade 2,350 kronor före kriget, så kostar den nu 3,750 kronor, alltså en ökning i kostnaden å 75 procent. och om byggherren skall ha förhållandevis samma betalning som förut, måste han höja hyran för ett rum, som förut kostade 160 kronor, till ej mindre än 280 kronor.

Man har talat så vackert om att höja den mindre bemedlade befolkningens bostadsstandard här i landet, och det är ju av mycket stort behov, att så sker, men huru skall det låta sig göra? Jag är övertygad om, att med de nuvarande förhållandena kommer bostadsstandarderna, som redan nu är alleles för låg här hos oss, att ytterligare sjunka. Vad hjälper det med bostadsinspektion, som kasserar bostadslägenheter, när man nu nödgas i nästan alla städer taga tillbaka vad som sålunda förut kasserats och låta folk flytta in i sådana bostäder? Vad hjälper det att bygga baracker, där man inhyser stora familjer i ett enda rum? Nej, vi måste gripa verket an på annat sätt och vi måste taga alla krafter i anspråk för denna sak.

Herr talman! Då jag icke anser mig kunna yrka bifall till min motion, skall jag tillåta mig att hemställa om bifall till herr Lindhagens reservation.

Vidare anförde

Herr Karlsson i Fjäl: Ehuru den fråga, som motionären här framfört i sin motion, är ytterst populär och ytterst behjärtansvärd, framför allt i dessa bostadsbristens tider, så har likväl utskottet icke ansett sig kunna följa de anvisningar, motionären i sin motion givit att bidraga till egnahemsfrågans lösning. Motionären anhåller om en skrivelse med begäran om utredning fortast möjligt för att få en lag, som ålägger arbetsgivare, som i stadigvarande sysselsättning har minst tio arbetare, att till sådan arbetare, såvitt han har en årsinkomst understigande 2,500 kronor, utbetala minst $\frac{1}{2}$ års lön, med villkor, att arbetaren genast går i författning om uppförande av eget hem samt förbinder sig kvarstanna hos arbetsgivaren minst i 3 år. Utskottet har icke ansett det vara lämpligt att genom lag ålägga arbetsgivare att bidraga på detta sätt, i all synnerhet att gå så lågt ner som till en arbetsgivare, som sysselsätter minst 10 arbetare. Det skulle i många fall medföra, att en hantverkare, en skomakarmästare eller skräddare t. ex., som sysselsätter 10 gesäller, skulle drabbas av lagen. Detta skulle i många fall verka alltför ekonomiskt betungan-

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

*I fråga om
egna hem för
arbetare.*

(Forts.)

de för en så liten arbetsgivare, ja, det skulle även verka ganska tungt för arbetsgivare, som sysselsätta ett större antal arbetare, åtminstone i en hel del industrier, som icke äro så ekonomiskt givande. Dessutom har utskottet icke ansett, att de villkor, som motionären uppställt, för att arbetarna skola komma i åtnjutande av detta bidrag, varit sådana, att utskottet kunnat gå med på desamma. Motionären föreslår en sådan anordning för dessa bidrags utgivande, att den arbetare som varit längst anställd hos arbetsgivaren och som har den största barnskaran, skulle ha företrädesrätt att komma i åtnjutande av ett sådant bidrag. Detta låter nog myckert vackert och mycket rättvist, men i praktiken är det icke alls sagt, att så kommer att bli fallet. Förutom det bidrag, som lämnades från arbetsgivaren och förutom det egnahemslån arbetaren kunde erhålla, fordras nog, att han är i besittning av ett för hans förhållanden icke så litet kapital. Det är icke alls givet, att den arbetare, som har den största barnskaran och som varit längst anställd hos arbetsgivaren, är i besittning av detta kapital, utan därför måste frånsäga sig denna förmån, som då skulle komma en annan till godo, vilken varit kortare tid anställd hos arbetsgivaren och som kanske icke så väl behövde densamma. Detta skulle komma att verka missämning bland arbetarstocken på en plats, att just den arbetare som behövde denna förmån icke kunde mottaga densamma.

Dessutom tillkommer den mycket grannliga frågan, som gäller, att arbetaren skulle förbinda sig att kvarstå hos arbetsgivaren under 3 hela år. Redan nu hysa arbetarna på många platser ganska stora betänkligheter mot att, även om de själva ha kapital, nedlägga densamma i egna hem, ty detta binder i hög grad deras egen rörelsefrihet. Det händer, ifall fabriken nedlägges och arbetsillgången på platsen minskas, så att arbetaren nödgas flytta därifrån, att under sådana förhållanden ingen annan arbetare vill spekulera på att köpa huset, utan ägaren måste sälja det med förlust. Det utgör således en black om foten på honom. Att som motionären föreslår genom lag ålägga arbetaren att kvarstanna hos arbetsgivaren under 3 hela år, är sålunda från arbetarens synpunkt ganska betänkligt, och av arbetarnas representanter inom lagutskottet har också ingen velat förorda en sådan åtgärd.

Nu ha, som bekant, arbetsgivarna på senare tiden alltmer börjat intressera sig för arbetarnas bostadsfråga. De ha börjat att bygga större och rymligare bostäder. En större norrländsk arbetsgivare yttrade till mig för något år sedan, att han börjat inse, att anskaffandet åt arbetarna av präktiga bostäder, minst 2 rum och kök till varje, var det bästa sättet att tillförsäkra sig en utmärkt och stabil arbetarstam. Många arbetsgivare ha också på frivillighetens väg genom upplåtelse av tomter eller lämnande av billig arbetsmateriel hjälpt sina arbetare att skapa sig egna hem. Det är att hoppas, att arbetsgivarna skola för'sätta på den vägen, då detta endast är till deras eget och samhällets bästa.

Emellertid vill jag icke förneka, att det kanske blir nödigt att även på annat sätt — möjligen — genom lagstiftning ålägga arbets-

givarerna att bidraga i en eller annan form till engahemsfrågans lösning. Emellertid har utskottet icke ansett att den nu föreliggande motionen kunnat bilda grundval för ett lagstadgande på detta område och därför avstyrkt motionärens förslag, jag skall därför, herr talman, med dessa ord be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

Herr Borg: Herr talman! Då jag är en bland dem, som inom utskottet icke kunnat vara med om att tillstyrka bifall till den föreliggande motionen, ber jag att få säga ett par ord och nämna några skäl, varför jag för min del icke kunnat vara med om densamma.

Jag vill då först framhålla, att jag förstår motionären väl, att han menar det bästa med sin motion, och jag kan instämma med honom uti, att arbetsgivarerna och kommunerna mera än hittills måtte var och en på sitt sätt bidraga till bostadsfrågans lösning, i all synnerhet till skapande av egna hem för arbetare och småfolk här i landet. Men då det blir fråga om sättet, hur man skall gå till väga, då komma vi att skilja oss. Jag har för min del icke kunnat vara med om det sätt, varpå motionären vill lösa spörsmålet att arbetsgivarerna, samhället och kommunerna måtte bidraga till lösningen av denna fråga.

Jag tror ej, att de arbetare, som jag närmast representerar, skola känna sig så lyckliga att få denna lilla gåva av $\frac{1}{2}$ års lön mot villkor att vara bundna vid arbetsgivaren under 3 år. Jag tror, att det kanske i många fall och i all synnerhet, då man genom lag tvingar en arbetsgivare att lämna denna gåva, detta till och med också kan resultera uti, att den arbetare, som har fått gåvan, får betala den själv. Man ger med den ena handen och kanske tar igen med den andra. Detta är ett skäl, varför jag ej kunnat vara med om motionen, detta nämligen, att man fordrar, att arbetaren skall bindas att kvarstanna under 3 år.

Jag kan icke heller underlåta att framhålla, att det kanske också är litet betänkligt att föreskriva, att vissa personer, som arbetat längst hos arbetsgivaren eller sitta med den största familjen, skola ha företräde. Det förhåller sig mången gång så, att dessa, som skulle ha företräde, icke ha möjlighet att mottaga denna gåva, därför att de se sig ingen utväg i framtiden att kunna bära den börda, som detta hem i alla fall skulle pålägga dem, på grund av de slantar, som gå åt vid sidan av denna lilla gåva. Jag tror, som sagt, att det finnes många, som skulle önska sig ett eget hem och vara tacksamma, att arbetsgivarerna och samhället ville bidraga därtill, men jag håller före, att om man skulle gå till väga på det sätt motionären föreslagit, skulle det bli många, som nödgades avstå, på grund av det omöjliga uti att gällda amorteringar och räntor, som falla på lånen, vilka komma att ligga vid sidan av denna gåva.

Jag har heller icke riktigt kommit på det klara med, huruvida det i praktiken går att omsätta motionärens tankar, då det gäller de olika arbetsgivarerna. Jag tror, att det kan bli ganska betungande

*I fråga om
egna hem för
arbetare.*

(Forts.)

för en liten arbetsgivare att så där få det bestämt i lag, att viss tid och vissa år och till vissa arbetare lämna detta bidrag.

På grund av dessa förhållanden och dessa skäl med flera har jag icke, ändock att jag liksom motionären mycket ivrar för att vi måtte få bättre bostadsförhållanden och att arbetsgivarna och kommunerna måtte därtill bidraga, då det verkligen är illa ställt på detta område, kunnat följa honom efter de föreskrifter, som finnas i motionen. Jag skulle därför önska, att motionären kommer igen med detta spörsmål under en annan form och lägger det på ett annat sätt. Då skall jag vara den förste att göra allt för att åstadkomma något i denna väg. Ja, som sagt på dessa grunder har jag nödgats följa utskottet, och jag nödgas ännu i dag följa utskottet och yrka bifall till dess hemställan.

Herr Lindhagen: Jag vill säga, att det är ganska vanskligt för en motionär, som tager upp denna stora fråga, att giva sig in på huru detaljerna skola ordnas. Det är nog klokare att komma med huvudsaken och lämna detaljerna till utredningen. Nu har enligt utskottets enhälliga uppfattning motionären icke fullt lyckats i detaljerna, och därför har utskottet tagit avstånd från desamma. Då har motionären nu icke hållit på sina detaljer, utan instämt i reservationen. Därför tycker jag det är bortkastad möda att, såsom ett par talare gjort, upptaga diskussionen med att rida spärr mot dessa detaljer, som motionären avstått från. Jag kan icke heller förstå, att det tjänar något till att såsom den siste talaren uppmana motionären att komma igen en annan gång, ty då kan han ju icke komma igen med något annat än det, som redan står i reservationen. Varför skall man då gå denna omgång och be honom komma igen? Jag vet icke, om det är något skabbigt med denna reservation, eller varför tors icke herr Karlsson i Fjäl eller herr Borg ens tala om den? Det kan man väl åtminstone inlåta sig på.

Det uppslag, som motionären kommit med, är ofantligt viktigt, nämligen att söka komma någon vart i bostadsfrågan genom att även räkna med bidrag från arbetsgivarna, där de ha råd och intresse därför och förhållandena i övrigt tala därför. Alla möjligheter att kunna få bidrag till lösning av denna fråga måste utnyttjas. Det har på det mest upprörande sätt ådagalagts, att det enskilda initiativet kan icke bereda medborgarna eller åtminstone icke de mindre bemedlade det grundläggande för en mänsklig existens, nämligen ett skapligt hem, och då måste man vädja till alla krafter i samhället, som ha något slags intresse av att skaffa dem detta hem och ha råd att bestå fiolerna för deras uppförande, ty arbetarna få själva betala hyran. Dessa krafter äro staten, kommunerna och de större och bärkraftigare arbetsgivarna. Det finnes många försäkringslagstiftningar, som utgått från detta resonemang och lagt försäkringsbördan på dessa tre makter, som jag nyss talade om. Det vågar jag påstå, att det att bereda medborgarna en god bostad, att tillförsäkra dem ett verkligt hem, är en viktig försäkringsomsorg, som framtiden på ett helt annat sätt än nu måste taga hand om. När det gäller att

tillförsäkra arbetarna detta, så tror jag, att vi ha här ett område, där arbetsgivaren är en av dem, som kunna — naturligtvis under vissa förhållanden — åläggas att lämna sitt bidrag icke som gåva, som det står på ett ställe i motionen, utan så, att de skola vara med om att uppföra hemmet, så att det blir skapligt, och sedan får arbetaren hyra detsamma efter vissa grunder, så att hyran blir skälig och han får en bra bostad.

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

Denna sak var särskilt uppe med allvar på den bostadskongress, som hölls förra hösten, och flera talare framhöllö då, att denna nya väg måste man också slå in på. I Norge ha intresserade gått in till den norska regeringen förra hösten med en vidlyftig framställning, utgående på att bostadsfrågan i hela Norge skulle ordnas på den grundvalen, att staten, kommunerna och arbetsgivarna finge taga hand om den. Med anledning av detta initiativ har den norska regeringen tillsatt en stor bostadskommission, som för närvarande arbetar på denna fråga.

Jag tror, att under sådana förhållanden skall man taga vara på de initiativ i denna fråga, som väckas i riksdagen av motionärer, taga vara på det huvudsakliga, när det, såsom i detta fall, är ett viktigt ord, sagt i rätt tid; och det är på den grundvalen, som jag byggt min reservation, vilken utmynnar i ett yrkande, »att riksdagen i anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i samband med pågående utredningar om bostadsfrågan låta undersöka, huruvida, i vad mån och på vad sätt nämnda frågas lösning må byggas på medverkan, utom från det allmänna, jämväl från arbetsgivare». Det är den skrivelse, som begäres, ställd helt och hållet på en utredning och så avfattad, att ingen blir bunden av densamma, utan allt kommer att bero på utredningens resultat.

Jag försökte framhålla detta också i lagutskottet, men jag fick icke något understöd. Man hade förmodligen icke uppfattat mig, utan man skrämdes av de detaljer, som bortskymde det stora och bärande i motionärens förslag. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Bostadsfrågan är en av de mest brännande frågorna, som stå på dagordningen. Utom det att kongresser hållits i Stockholm och på andra ställen, så har regeringen uppmärksammat denna fråga, i det att den kräver icke mindre än 14 miljoner kronor såsom gåva till dem, som skola bygga hus åt städernas och industriens arbetare. Det framgår också tydligt såväl av utskottsbetänkandet som av de båda talares anföranden, som uppträtt å utskottets vägnar, att de giva varmt erkännande åt motionärens tanke. Det är alltså klart, att här måste något göras, och man frågar sig, vem som i första hand är pliktig att lösa bostadsfrågan för våra arbetare. Det kan icke bli mer än ett svar på den frågan, och det är, arbetsgivarna. Vilja de icke hjälpa till, kan man icke begära, att staten eller kommunerna skola göra något däråt. Därför anser jag, att den fråga, som är på tal, är att betrakta såsom en inledning till den diskussion, som om några dagar kom-

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

mer att hållas om de fyra millioner kronorna. Det är viktigt, att kammaren intager en klar ståndpunkt i denna fråga. Vill man något göra, skall man icke gå den väg, utskottet gått, utan enligt min mening den väg herr Lindhagen föreslagit. Då herr Borg uppmanar motionären att ett annat år komma igen med motionen i en annan form och på ett annat sätt, har icke herr Borg sagt ett ord vare sig om formen eller sättet därför. Det är icke möjligt för motionären att i en så stor och vittomfattande fråga lägga fram ett förslag, som riksdagen kan taga utan vidare. Vad däremot beträffar en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning, så är det alldeles säkert den enda rätta vägen. Och jag vill uttrycka min förvåning över att utskottet icke velat vara med om att gå den vägen, ty man kan icke kasta bort denna fråga. Den kommer igen, tills den vinner sin lösning. Därför vill jag uttala den förhoppningen, att om det, såsom troligt är, går till votering, man får fram herr Lindhagens reservation om en skrivelse till Kungl. Maj:t, om utredning, hur arbetsgivarna skola kunna åläggas att bidraga, eller om det finnes en annan form för denna frågas lösning, så att arbetarna få bättre bostäder.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr H o l m d a h l: Herr talman, mina herrar! Man har inom utskottet varit ense om att skänka motionären sitt fulla erkännande för syftet med den av honom framlagda motionen. Men utskottet har varit lika ense i sin uppfattning, att det icke är möjligt att lösa bostadsfrågan på det sätt motionären tänkt sig och som han närmare utvecklat i sin motion. Utskottet har i sitt utlåtande närmare angivit skälen för denna sin uppfattning, och jag skall därför icke taga kammarens tid i anspråk för att närmare ingå på desamma, särskilt som motionären icke yrkat bifall till motionen.

Herr Lindhagen har i så måtto varit skiljaktig från utskottsmajoriteten, att han ansett, att man borde anställa en undersökning, om icke bostadsfrågan skulle kunna lösas jämväl på grundval av medverkan från arbetsgivarnas sida. Jag vill i anledning av herr Lindhagens reservation säga, att det icke torde finnas mer än en mening därom, att det skulle vara i hög grad önskligt, om en sådan medverkan, som reservanten ifrågasatt, kunde komma till stånd i större utsträckning än för närvarande är fallet. Men det lärer nog icke kunna gå för sig att ordna saken så, som reservanten tänkt sig. Från arbetsgivarnas sida ha på åtskilliga håll åtgärder vidtagits för att bereda arbetarna lämpliga bostäder, men dessa åtgärder ha varit av helt och hållet frivillig natur. Nu synes det, om jag fattat reservanten rätt, som om hans mening vore, att denna frivilliga medverkan skulle förvandlas till legal förpliktelse för arbetsgivarna, d. v. s. att dessa skulle genom lagbestämmelser tillförbindas att bidraga till ordnandet av lämpliga arbetarebostäder. Jag tror för min del icke, att det är möjligt att tillfredsställande lösa denna fråga på lagstiftningens väg. Det kan väl under alla förhållanden icke vara rimligt att tänka sig, att en sådan förpliktelse skulle göras generell för ar-

betsgivarna. Man måste tänka på arbetsgivarnas olika ekonomiska förhållanden. En arbetsgivare med ett fåtal arbetare kan befinna sig i en synnerligen lycklig ekonomisk situation, under det att en arbetsgivare, som sysselsätter hundratals arbetare, kan befinna sig i en sådan ekonomisk ställning, att det icke är möjligt för honom att bidra till uppförandet av arbetarebostäder, hur trängande behovet därav än må vara.

Jag tror därför, att en lagstiftning, som går ut på att fastslå en legal medverkan från arbetsgivarnas sida, kommer att antingen innebära en orättvisa, om nämligen förpliktelsen göres generell eller också verka i hög grad ojämn och i följd därav i många fall bliva ineffektiv. Riktigast torde väl därför vara, att saken ordnas som hittills skett, d. v. s. på frivillighetens väg. Det bör ju ligga i arbetsgivarnas eget intresse att genom att bereda arbetarna lämpliga bostäder förskaffa sig och bibehålla en god och pålitlig arbetarstam.

En annan omständighet, som givetvis icke bör lämnas ur sikte, då det gäller att bedöma denna fråga, är, att om man genom lagstiftning fastslår förpliktelse för arbetsgivarna att bereda arbetarna bostäder, denna förpliktelse bör motsvaras av skyldighet från arbetarnas sida att binda sig vid arbetsgivarna för någon bestämd tid. Huruvida ett sådant bindande av deras handlingsfrihet kan från arbetarnas sida vara önskligt, skall jag icke tillåta mig att uttala något om-döme om.

Herr Bengtsson i Norup uttalade sin förundran över att utskottet icke följt reservanten. Jag vill säga herr Bengtsson, att om man är av den åsikten, att man på lagstiftningens väg icke kan tillfredsställande ordna denna fråga, då kan man icke heller vara med om en sådan skrivelse, som reservanten ifrågasatt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Tam m: Herr talman! Herr Lindhagen undrade, om vissa lagutskottets ledamöter ansåge det skamligt att följa honom i hans reservation. Jag anser det icke skamligt, utan tvärtom, och jag för min del kommer att yrka bifall till hans reservation. Att jag icke kan yrka bifall till motionen beror naturligtvis därpå, att det preciserade och i detalj gående sätt, varpå motionären utfört sitt förslag, nog giver rum för åtskilliga anmärkningar, men att utskottet helt och hållet har ställt sig avvisande mot den grundtanke, vari motionen bottnar, kan jag icke förstå, i synnerhet icke sedan jag hört, att tre av utskottets ledamöter förklarat sin anslutning till denna tanke, ty det ha de verkligen alla tre gjort.

Nu säger man, att det skulle vara onödigt och olämpligt att genom lagstiftning ålägga arbetsgivarna legal förpliktelse med hänsyn till bostadsfrågan. Jag tror alldeles icke, att man bör gå in på några imperativa lagstiftningsåtgärder, utan om denna bostadsfråga skulle kunna ordnas på frivillighetens väg därigenom att icke endast stat och kommun utan även enskilda arbetsgivare komme att ekonomiskt intressera sig därför, så vore ett stort steg till bostadsfrågans lösning taget. Jag ber få erinra kammaren om att en sit-

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)

tande bostadskommitté, som har att behandla även denna fråga, har redan tagit initiativ i denna riktning, i det att den begärt samarbete, underhandlingar med arbetsgivare, visserligen särskilt i Stockholm, men dock med arbetsgivare. Det är klart, att när en kommitté, som arbetat länge och intensivt på denna fråga, ser en möjlighet att intressera arbetsgivarna för en god lösning av frågan, man då, när ett förslag framkommer i riksdagen, som syftar åt samma håll, icke bör helt och hållet stryka ett streck över vad kommittén åtgjort i saken.

Jag, som haft tillfälle att under icke så kort tid ägna emigrationsfrågan stor uppmärksamhet, måste till alla delar skriva under motionärens uttalande: »Låtom oss snarast flytta den del av Amerika, som kanske hägrar allra mest, de berömda, rymliga och sunda arbetarbostäderna hit, och jag tror, att den bästa delen av Amerika vunnit boplats i Sverige.» Jag måste giva honom fullständigt rätt i detta, ty ehuru emigrationsproblemet långt ifrån är löst, så är dock så mycket fullt bevisat, att en av de mest bidragande orsakerna till emigrationen måste sökas i att bostadsfrågan ännu är fullständigt olöst i vårt land. När det finnes så mycket jord i Sverige, på vilken skulle kunna byggas bra, välbelägna och lämpliga hem, varigenom landets söner skulle bindas vid den egna torvan, vilken då bleve bättre brukad och gäve bättre skördar än eljest, så anser jag, att man icke bör ställa sig avvisande inför utan hjälpa till med bostadsfrågan var och närhelst tillfälle därtill erbjuder sig.

Jag skall därför, herr talman, be att få instämma i herr Lindhagens förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet, och hoppas jag, att åt den sittande bostadskommittén måtte överlätas denna fråga.

Med herr Tamm förenade sig herr *Runefors*.

Herr *Branting*: Herr talman! Det förhåller sig nog så med detta förslag, att motionären velat göra för mycket av det, och därigenom har man vid motionärens behandling inom utskottet förbisett den goda kärna, som kan finnas i densamma. När man läser utskottets betänkande, så finner man, att utskottsmajoriteten ställt sig nästan, jag skulle vilja säga rent nihilistiskt till alla de tankar, som rört sig hos motionären, och detta är säkert att gå för långt. Vi fingo nyss från herr Holmdahl upplysning, om vilka uppfattningar som besjälats åtskilliga av lagutskottets medlemmar, när han uttalade, att det skulle vara ytterst betänkligt, om lagstiftningen alls gäve sig in på dessa frågor. Jag har en helt annan uppfattning. Bland annat säger ju sunda förnuftet, att om det skall bli så, att på bostadsområdet arbetsgivare, som vore intresserade för sina arbetares väl under olika former bidroge till deras bostadsfrågas lösning och gjorde uppoffringar för detta ändamål, men staten däremot lämnade de mindre intresserade arbetsgivarna full frihet att ignorera hela denna sida av arbetarnas tillvaro, så skulle ju detta innebära, att staten på grund av likgiltighet på detta område premierade de mest hänsynslösa, och låte tungan drabba dem, som verkligen ville förbättra situationen.

Redan detta visar tillräckligt, att man icke kan ställa sig på den ståndpunkten, att man principiellt avvisar kravet på lagstiftning på hithörande område.

*I fråga om
egna hem för
arbetare.*

(Forts.)

Nu har i reservationen, som avgivits av herr Lindhagen, man med allt eftertryck skjutit undan i motiveringen till densamma en del detaljpunkter, som häftat vid motionarens framställning och som gjort, att densamma icke kunnat bifallas. I stället har herr Lindhagen ställt sig på den grundvalen, att det borde tagas initiativ från riksdagen med anledning av motionen och att det borde i skrivelse begäras, att Kungl. Maj:t måtte i samband med pågående utredningar om bostadsfrågan låta undersöka, huruvida, i vad mån och på vad sätt nämnda frågas lösning må byggas på medverkan utom från det allmänna, jämväl från arbetsgivare.

Detta är ju så pass allmänt hållet, att det endast uttalar principen, att man bör undersöka, huruvida för tillförsäkrandet av hem till arbetarna man kan tänka sig, att arbetsgivarnas medverkan må tagas i anspråk i en eller annan form, liksom för åtskilliga andra grenar inom den sociala försäkringen överhuvud taget. När en kläm är formulerad på det sättet, synes mig, att man icke kan invända något mot att en sådan utredning här förordas. Det enda, som gjorde mig tveksam, var, att det föreföll mig, att den sittande bostadskommittén icke gärna kunnat förbise en så viktig del av dess uppdrag som att uppsöka möjligheter att komma fram även på denna väg och sålunda i en eller annan form anlita arbetsgivarnas medverkan. Också upplyste herr Tamm, att det talats om den saken inom bostadskommittén och att det förhandlats härom med stockholmska arbetsgivare. Å andra sidan har det sagts mig enligt uppgifter av medlemmar i denna bostadskommitté, att man ägnat hela frågan om arbetsgivarnas medverkan en synnerligen liten uppmärksamhet och tagit den synnerligen periferiskt i den mån man alls haft den före. Under sådana omständigheter finnes icke heller den invändningen hållbar, att det kanske är en överflödsgärning att bifalla herr Lindhagens reservation, utan det skulle därigenom verkligen fästas så mycken uppmärksamhet på denna sak, att kommittén sannolikt toge mera fasta på vad som för bostadsfrågan skulle kunna utvinnas genom arbetsgivarnas bidrag. Och det vill synas mig att andra kammaren i frågans nuvarande läge borde medverka härtill.

Av de tre socialdemokrater, som utom herr Lindhagen deltagit i denna frågas behandling i utskottet, är en för tillfället frånvarande och de två andra ha lämnat mig den upplysningen att de icke haft tillgång till herr Lindhagens reservation och vad dess yrkande kunnat gå ut på, när de instämde i utskottets hemställan, att motionen icke borde bifallas. Under sådana omständigheter förefaller det mig så mycket mera naturligt, att det icke på minsta sätt kan röna något motstånd, om man i det läge, frågan nu befinner sig, går fram på herr Lindhagens reservation, varigenom man avger en opinionsyttring till bostadskommittén, som måhända kan vara hälsosam och på samma gång icke binder oss för framtiden till något som helst system, vare

I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)

sig herr Sigfrids eller något annat, utan förbehåller sig full handlingsfrihet.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till herr Lindhagens reservation.

Häruti instämde herrar *Palmstierna, Tengdahl, Lindqvist* i Stockholm och *Erikson* i Uppsala.

Herr Winberg: Herr talman! Endast ett par ord! Utan att nu närmare gå in på denna fråga vill dock även jag uttala min förvåning över det fullständigt negativa resultat, till vilket utskottet kommit, då det behandlat denna fråga. Man erkänner från flera håll önskvärdheten av att något göres, men så kommer man med den invändningen, som mer och mer synes bliva vanlig, att motionären framfört sådan detaljer, som icke överensstämmer med ens egen tanke om huvudfrågans lösning, varför man yrkar avslag. Jag anser det vara ganska farligt att beträda en sådan väg, som vi, såsom jag nyss påpekade, mer och mer tyckas ha kommit in på. I stället borde vi söka taga vara på det verkligt värdefulla, som kan finnas i motionen, och icke stanna vid att bara uppmana motionären att en annan gång komma tillbaka och då lägga sitt förslag efter andra linjer.

Jag skulle kunna anföra en hel del detaljer, som visa, att denna fråga mer och mer trängt sig fram i debatten även inom arbetarekretsar, där man kommit med uppslag inom olika områden, t. ex. vid de enskilda järnvägarna, att man måste söka komma därhän, att även arbetsgivarna känna någon förpliktelse att bidra till ordnande av personalens bostadsfråga. Det är ett faktum, att, sådana förhållandena nu äro, man måste söka anlita alla utvägar för att komma till en något så när lycklig lösning av denna fråga, som för närvarande är så brännande.

Jag är visserligen icke av den uppfattningen, att det huvudsakligaste härvidlag kan eller bör läggas på den enskilda arbetsgivaren, utan anser, att det är staten och kommunerna, som i stor utsträckning måste bära den väsentligaste bördan härvidlag, men man kan ej heller alldeles förbise en sådan faktor som det enskilda arbetsgivareintresset. Arbetsgivarna ha själva så pass mycket intresse att här vara med att man bör taga detsamma i anspråk.

Då nu herr Lindhagen i sin reservation har tagit bort dessa detaljer i motionen, som en hel del hängt upp sig på, något som jag för övrigt mycket väl förstår, och reservanten sålunda blott tagit fasta på själva sakfrågan, finner jag det synnerligen egendomligt, om andra kammaren i en sådan situation skulle förklara, att den vill ställa sig på den fullkomligt negativa ståndpunkt utskottet intagit. Jag antager, att kammaren i stället vill förena sig med herr Lindhagens reservation, som tager sikte på det huvudsakligaste och varigenom man får framhävt, att detta är ett spörsmål av den vikt, att även den del av detsamma, som här varit på tal, bör tagas under övervägande i den fortsatta utredning som pågår för lösande av bostadsfrågan i allmänhet.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till herr Lindhagens reservation.

*I fråga om
egna hem för
arbetare.*

(Forts.)

Herr Sigfrid: Herr talman! Jag skall icke ingå på de detaljanmärkningar man har framställt mot min motion, men jag kan icke underlåta att, då man här framhåller, att det skulle vara så fullkomligt olämpligt och omöjligt att ålägga arbetsgivarna att se till, att deras arbetare ha sunda och goda bostäder, peka på det förhållandet, att vi numera åläggas att hålla sunda arbetsplatser åt arbetarna med vissa kubikmeter luft per timme och med ganska stora uppoffringar måste anskaffa vissa skyddsåtgärder för arbetare mot olycksfall. Jag tror därför icke, att det skulle vara olämpligt eller omöjligt att arbetsgivarna också ålades att sörja för sunda bostäder åt sina arbetare. Jag tror för min del att utvecklingen går åt det hållet att vi komma att åläggas en sådan skyldighet, därest vi icke komma ifrån saken på ett billigare sätt, exempelvis det sätt jag föreslagit i min motion med vissa mindre bidrag till arbetarna för uppförande av egna hem.

Jag är icke riktigt belåten med herr Lindhagens yttrande att arbetsgivarna skulle bidraga att uppföra byggnader och arbetarna sedan skulle hyra dem. Jag finner detta vara mindre lämpligt och kan icke vara med på annat än att arbetarna även bli satta i tillfälle att skaffa sig bostäder såsom egna hem.

Jag vill också påpeka det faktum, att lantbrukarna nästan alltid draga försorg om bostäder åt sina arbetare, och när det nu råder en sådan nöd i bostadsfrågan för industriarbetarna, så tror jag, att det är absolut nödvändigt att industrien också hjälper till med att framalstra tillräckligt antal bostäder.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Herr Tamm nämnde att statens bostadskommitté upptagit denna sak till behandling på sista tiden. Jag tror, att han misstager sig härvidlag. Det är nog Stockholms bostadskommitté som gjort det, en specialkommitté tillsatt på sista tiden. Om den stora bostadskommittén kommer att taga upp saken, vet jag icke. Det är möjligt, men när jag har förfrågat mig, har jag fått det svaret, att kommittén ännu icke kommit in på den saken. Jag har velat nämna detta.

Jag begärde ordet också med anledning av herr Brantings anförande för att förebygga ett missförstånd i den riktningen att detta mitt yrkande skulle anses såsom något som varit främmande för utskottet. Jag vill nämna, att under debatten i utskottet yrkade jag bifall till motionen i detta syfte, och utvecklade fullständigt de skäl som finnas i reservationen anförda, talade om bostadskongressen i höstas i Stockholm och talade även om det norska förslaget och att man borde tillvarata den kärna som ligger i detta förslag. Ett sådant yrkande framställde jag, men fick icke stöd från något håll. Jag har således framställt mitt yrkande och utvecklat min uppfattning i utskottet, och då kan jag ju icke hjälpa om andra icke ha velat

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

stöda mig där. Man kan ju förstå, att när alla i utskottet blott fäste sig vid motionens detaljer och dränkte motionen i dessa, det icke var så lätt för en enda person att vinna tillräcklig uppmärksamhet för det huvudsakliga i motionen, och jag förstår mycket väl, att man kunnat förbise detta.

Herr Schotte: Jag har icke deltagit i lagutskottets behandling av detta ärende och jag är därför alldeles obunden i frågan.

Jag kan icke undgå att finna, att utskottets motivering i en del avseenden icke är så alldeles lycklig. Det är uppenbart, att utskottet alltför mycket fäst sig vid den framställning, motionären har gjort. Den har sitt stora intresse utan tvivel och han har ådagalagt ett efterföljansvärt exempel till bostadsfrågans lösning för de arbetare som stå honom närmast. Men man har väl också fäst sig något vid de svårigheter, som alltid yppa sig, då det gäller att på lagstiftningens väg åstadkomma något härvidlag, och man har väl också avskräckts av den bundenhet för arbetarna, som till äventyrs skulle kunna inträda, om man skulle i detalj ansluta sig till det förslag, som motionären framlagt.

Emellertid finner jag det alldeles uppenbart, att man icke kan principiellt ställa sig avvisande till detta förslag. Det är alldeles otvivelaktigt, att det för arbetarna inom vissa yrkesgrenar är synnerligen påkallat och lämpligt att genom medverkan från arbetsgivarna på ett eller annat sätt vinna förbättrade bostadsförhållanden. Då herr Lindhagen nu icke heller inskränkt sig till lagstiftningssynpunkterna utan tänkt sig att även övriga åtgärder böra övervägas, så har jag, herr talman, all anledning att yrka bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr Lindley: Av allt att döma kommer den majoritet, som funnits för utskottets förslag, att här draga det kortaste strået och bli förvandlad till minoritet. Det må så vara, och jag vill säga på förhand, att under vissa förutsättningar skall jag icke se det ringaste ont i det eller känna mig ledsden över att kammaren övergivit majoriteten.

Om vi se på utskottsbetänkandet, så finna vi, att en hel del av utskottets suppleanter ha deltagit i denna frågas behandling, och det är icke så gott alla gånger att förstå alla finesser, då det gäller frågor om vår lagstiftning. Här yrkas det av en motionär på skrivelse med anhållan om förslag till lag innehållande skyldighet för arbetsgivare att lämna bidrag för uppförande av egna hem, och med detta bidrag skulle förknippas en hel del villkor, bland andra att en arbetare, som på detta sätt finge ett eget hem, skulle förbinda sig att i minst tre års tid stanna i denna arbetsgivares tjänst. Jag vill säga herrarna, att vilken arbetare som helst går icke in på att för en tid av tre år binda sig hos vare sig den ena eller den andra arbetsgivaren, utan han vill ha tämligen fria händer att söka arbete där de bästa inkomsterna givas. Då förstå herrarna, hur det skall kännas

för en arbetare att försöka gå med på ett sådant förslag som det här framlagda.

Nu har visserligen motionären här i kammaren frånträtt denna sin princip och helt anslutit sig till den av herr Lindhagen framlagda reservationen och detta skulle kunna föranleda mig att icke alls vidröra själva upphovet till det beslut, som möjligen kommer att fattas. Men jag vågar dock påstå, att bakom allt detta ligger förslaget om en lag, som skulle göra arbetsgivaren skyldig att på förut nämnda villkor bidra till uppförande av egna hem. Jag måste, trots allt, gent emot min vän herr Lindhagen säga, att när han i utskottet framställde sitt yrkande, så var detta, såsom han också sade, ett yrkande om bifall till motionens syfte, och jag kunde verkligen icke tänka mig annat, än att ett bifall till motionens syfte innebar ett bifall till att skapa egna hem på ett så olyckligt sätt som här ifrågasatts. Lika lyckligt som det är att en god arbetsgivare följer en sådan princip som herr Sigfrid synes nu ha gjort, lika olyckligt skulle det enligt min övertygelse vara, om en sådan princip upphöjdes till lag, under vilken både goda och onda skulle komma att leva. Det skulle icke lända till någon välsignelse, åtminstone icke för arbetareklassen. Detta har gjort, att jag för min del icke kunde följa yrkandet om bifall till motionens syfte, utan gick på avslagslinjen. Jag vet icke, om reservationen föredrogs, då utlåtandet justerades, ty jag var av en ren tillfällighet icke närvarande då, men jag har i varje fall icke sett reservationen förrän utlåtandet utdelades, och det har gjort, att jag icke kunnat tidigare taga ställning till densamma. Det vill jag emellertid säga, att under förutsättning av att andra kammaren totalt sopar bort spåren efter herr Sigfrids motion om skapande av egna hem på dessa villkor, så skall jag gå med på herr Lindhagens reservation. Ty herr Sigfrid begär utredning om egnahemsfrågan, men herr Lindhagens reservation går ut på bostadsfrågans lösande med bidrag av arbetsgivarna, och det är i allt fall två skilda saker. Jag vill säga herr Sigfrid, att när han i början av debatten gjorde dessa skräckmålningar av hur det står till i dessa eländiga kyffan, där stora barnskaror växa upp, så är detta en sak, som icke hjälpes med egnahemsfrågans lösning, ty det är icke dessa barnrika, fattiga familjer, som bygga egna hem, utan det är de på grön kvist komna arbetarna, som göra detta. Jag vågar också tro, att egna hem uppkomma egentligen på de platser, där genom oerhörda hyresuppskrivningar hyrorna kommit i den nivå, att det är fördelaktigare att betala av gälderna för ett eget hem. Och, som sagt, det är de arbetare som ha bästa förmågan att bära dessa bördor, som åtaga sig dem. Denna min uppfattning kan icke rubbas, även om herr Sigfrid söker göra det i ett tredje anförande. Jag vidhåller emellertid, att om kammaren kan fullständigt utplåna de spår, som motionen här satt, så skall jag gå med på herr Lindhagens reservation, men i annat fall måste jag hålla på utskottets förslag. Jag gör därför, herr talman, intet yrkande.

Herr Sigfrid: Med anledning av herr Lindleys påstående.

I fråga om egna hem för arbetare.
(Forts.)

*I fråga om
egna hem för
arbetare.
(Forts.)*

att det icke skulle vara de familjefäder, som hade stora barnskaror, som byggde egna hem, utan de, som ha mindre antal barn, så vill jag beträffande min enskilda erfarenhet om saken säga att det första egna hemmet vartill vårt bolag lämnade bidrag uppfördes av en familj som hade 10 barn, och det andra av en med 8 barn. På grund av det band, som jag anhållit att riksdagen skulle besluta för dem som taga emot dessa bidrag till egna hem, i det att de skulle vara skyldiga att stanna kvar hos arbetsgivaren i tre år, har herr Lindley här sökt framkalla motstånd mot förslaget. Jag vill då säga, att det bandet stötte på motstånd också hos mig i början, men sedan dessa familjer, som hade det största antalet barn och voro de fattigaste, flyttat in i egna hem med tre rum och kök, 800 kvm:s tomt med nödiga uthus, allt med en hyresutgift av c:a 120 kr. per år eller 40 kr. per rum oberäknat kök (vanliga hvran på platsen var då omkring 60 kr. per rum), så brast motståndet på den punkten, så att de som förut sagt att de aldrig skulle begagna sig av bolagets gåvor blevo de ivrigaste att komma i åtnjutande av dem, och jag tror, att det kommer att gå så på alla håll både hos »goda och onda arbetsgivare», som herr Lindley talat om. Det har vanligen aldrig visat sig vara något band, helst då man ju av fri vilja bestämmer sig för att bygga ett eget hem och innan man kommit till denna bestämmelse helt säkert är övertygad om att man också kan bli kvar de par år det gäller utöver själva byggnadstiden.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 5.

Vidare föredrogos vart för sig:

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herrar Widlunds och Winbergs motion, nr 21, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring i gällande bestämmelser angående fribiljetter för pensionerade befattningshavare vid statens järnvägar; och

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för kyrkostämma att besluta om införande av skolplikt beträffande fortsättningsskolor och skolor i huslig ekonomi.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, nämnda beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 6.

Efter härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.

Maj:t angående lagändring, åsyftande befogenhet för kommun att vid pastoratstämma låta sig representeras genom ombud, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande av statsmonopol å spannmålsimporten till riket.

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.

I en inom andra kammaren av herr *Palmstierna* väckt motion, nr 30, som överlämnats till bevillningsutskottet, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående lämpligheten av att införa statsmonopol å spannmålsimporten till riket samt för riksdagen framlägga de förslag till ändrad tullagstiftning m. m., vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Jacob Larsson, Palmstierna, Källman, E. J. Söderberg, Nilsson* i Kristianstad och *Johansson* i Uppmälby, vilka yrkat bifall till motionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Palmstierna*: Herr talman, mina herrar! Såsom kammarens ledamöter behagade finna är det en reservation fogad till detta betänkande av herr *Jacob Larsson* jämte de socialdemokratiska ledamöterna av bevillningsutskottet.

När denna fråga var före i bevillningsutskottet föranledde den en ganska betydande debatt, vilket ju också är helt naturligt, ty kring denna fråga knyta sig en hel del viktiga spörsmål, spörsmål som beröra spannmålstullarna, således tullsystemets grundläggande del, spörsmål, som beröra spannmålshandeln inom riket och spörsmål som beröra kvarnhanteringen.

När vi nu gå till behandling av denna sak, tror jag det kan vara skäl att låta kammaren få en kortfattad redogörelse för vad som tidigare förekommit i densamma. I sin mån ger detta även ett uttryck för hur en tanke mognar på ett viktigt område, och jag tror också, att kammarens ledamöter skola finna, att den syn på saken, som från vårt håll blivit anlagd, tillkännager en socialistisk tankegång, lagd på ett betydande ekonomiskt samhällsproblem.

Det är den nu pågående krisen, som har framkallat spörsmålet. Vid 1915 års riksdag väcktes från socialdemokratiskt håll en motion i ärendet, och jag vill nu be kammarens ledamöter uppmärksamma, hurusom i denna motion redan från början deklarerades en bestämd ståndpunkt i saken. Det heter där: »Vad redan nu kan förutses, är, icke att dessa tullar skola behöva återställas, men väl

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.
(Forts.)

att staten icke rimligen kan överlämna spannmålshandeln helt åt den fria konkurrensen». Och vidare: »Samtidigt som vi nu påyrka, att tullfrihet å spannmål fortfarande upprätthålles, finna vi oss därför föranlåtna hemställa em en utredning på vad sätt spannmålspriserna må genom statens ingripande så regleras, att dels spannmålsproduktionens ekonomiska förutsättningar icke rubbas genom hastiga prisfluktuationer på världsmarknaden, dels ock de svenska konsumenterna behörigen och i möjligaste mån skyddas mot prisstegringar. Till utredning bör härvid upptagas huruvida icke staten bör på detta område ingripa med andra medel än tullpolitikens.» Det hette vidare: »Särskilt är tanken på en direkt reglering av spannmålshandeln, genom dess monopoliserande eller annorledes, förtjänt av övervägande.»

Denna motion framfördes då av herrar Christierson, Sandler och Månsson. I debatten gjordes följande uttalande. som i sin mån innebär en deklaration av vårt betraktelsesätt på saken. Orden uttalades av herr Sandler å våra vägnar, när han bad att få fästa uppmärksamheten på att »motionärerna ingalunda avse att på något sätt släppa lös spannmålshandeln och stå in på någon Manchesterliberal frihandelsväg. Tvärtom är motionärernas övertygelse att en reglering av spannmålspriserna är av behovet påkallad, men frågan är: skall den regleringen, som hittills, ske genom tullar eller skall man söka finna några andra och kanske, som vi hoppas betydligt bättre vägar att gå? »Det naturliga kravet», yttrades vidare, »bör vara — från producenternas synpunkt — för det första ett tillräckligt pris som täcker produktionskostnaderna och för det andra garanti emot allt för hastiga och starka förändringar av priserna på marknaden. Genom en direkt reglering av importen till vårt land har man i sin hand att på ett ofantligt mycket smidigare sätt reglera prisnivån inom landet än genom det system, som för närvarande råder».

Nåväl, när denna fråga behandlades i kammaren, yttrades det av en talare från bevillningsutskottets majoritet — det var dess vice ordförande herr Nilsson i Bonarp — följande: »Ehuru jag icke är beredd att därom göra någon bestämd mening gällande, tillåter jag mig dock säga, att kan det ordnas så, att jordbrukarna tillförsäkras minimipris för sin spannmål och dessa pris sättas så, att odlingen kan drivas med skälig vinst, så torde man böra taga detta uppslag i övervägande.» Han gick visserligen på avslag, men det var dock ett rätt sympatiserande uttalande. Vad liberalernas synpunkt beträffar, så ansågo de, att något direktiv icke fanns i framställningen och yrkade därför på avslag.

Vid 1916 års riksdag var saken ånyo föremål för överläggning i kammaren, och då yttrades från vårt håll av samma taleman som förra gången, nämligen herr Sandler, att »det vore en klok politik, om vi under den period, då vi faktiskt ha tullfrihet, sökte tränga in i spörsmålet och verkligen på allvar undersöka, om vi icke med andra medel än den hittillsvarande tullpolitiken kunna åstadkomma en reglering av spannmålspriserna här i landet».

Vid förra årets riksdag var saken också före i första kammaren, där vänsterrepresentanterna i det tillfälliga utskottet gjorde ett uttalande, som i vart fall gick i den dåvarande Steffenska motionens riktning, och det syntes av uttalanden från socialstyrelsen och kommerskollegium att man gärna ville ha en utredning till stånd i detta spörsmål.

Nu föreligger min motion i ämnet, men vid sidan härom även en annan motion från det ännu odöpta partiet, där herrar Vennerström och Månsson m. fl. yrka, att det bör tagas i övervägande om icke samhället borde övertaga viss import av viktiga livsmedel.

Ja, mina herrar, detta är i få ord utvecklingsgången av denna sak tillsvidare. För min del är jag ganska viss om, att frågans behandling i riksdagen kommer att visa, att vi i själva verket röra oss med ett stort och betydelsefullt spörsmål, som icke genom ett beslut av riksdagen i år kommer att få sitt slutgiltiga avgörande.

Hur är det i själva verket? Varför har spörsmålet kommit upp just nu under krisen? Jo, därför att det knyter sig omedelbart till de förhållanden, som krisen själv skapat. Det visade sig vid krigets början, att det under denna situation var nödvändigt att staten ingrep. När nu så skett, och man vidare funnit, att staten på ett utmärkt sätt kunnat sköta den affärsmässiga sidan av saken och knutit goda förbindelser på detta affärsområde, var det givetvis, om statsmakterna skulle finna det angeläget att fortsätta, oriktigt och oklokt att avbryta detta och göra en intervall, då det hela skulle släppas loss. Låt oss i stället fortsätta på den riktiga vägen vi slagit in på. — Detta är anledningen till att man kan säga att saken just nu dragits fram och aktualiserats.

Men vilka äro då de reella skälen för att vi borde övergå till statsmonopol på spannmålsimporten? Det begär kammaren att man med några få ord skall specificera och klargöra, och det är detta jag nu ämnar göra å våra vägnar.

Det första skälet knyter sig, som nämnt vid den aktuella situationen. Hur var det vid krigets utbrott? Jag för min del hade tillfälle att ganska nära följa situationen på spannmålsmarknaden, då jag för deltagande i arbetet med livsmedelsangelägenheternas ordnande vistades här i Stockholm. Till en början ansågo spannmålsimportörerna, att de kunde sköta denna sak själva, men det dröide icke länge, förrän i intresserade kretsar en viss tveksamhet började yppa sig, och det kan nu, efter några år, förefalla ganska egendomligt, att det egentliga skälet till att man icke dristade gå ut på marknaden och köra tillräckligt med spannmål var, att man trodde, att ett fredsslut skulle komma till stånd på våren 1915 med tvåtföljande stort prisfall och frigörande av tonnage, och då skulle de unpköpta lagren förlora i värde och kvarnarna skulle icke kunna stå den ekonomiska rycken. Emellertid dröide det vecka efter vecka, och först den 1 december 1914 beslöt staten att börja egen spannmålshandel. Det var ödesdiöra veckor, som då öinöo, och att vi icke voro beredda att omedelbart vid krisens början låta staten inskrida och taga hand om saken för att låta det hela löpa normalt,

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.

(Forts.)

Ang. stats-
monopol å
spannmåls-
porten till
riket.

(Forts.)

det har i själva verket för svenska folket dels medfört en allmän fördyring av spannmålen och dels bidragit till den knapphet, som vi ännu i denna dag ha att kämpa med på detta område. Men nu är det givet, att när det gäller en så utomordentligt viktig sak som att vid kristillfälle Sveriges tillförsel av spannmål skall vara betryggad, så kan staten icke stå likgiltig därför och följaktligen synes det mig redan ur denna självbevarelsesynpunkt, att staten bör överväga om det icke är lämpligt att införa statsmonopol. Detta är den ena sidan av problemet.

Dessutom böra vi betänka att vad den utländska spannmåls-handeln beträffar, så visar den alltmera tendenser till att från utländsk sida monopoliseras. Om då de svenska importörerna skola kunna reda sig, blir det för vårt folk allt mera nödvändigt, att den största ekonomiska makten, den som behärskar den största marknaden, nämligen svenska staten själv, kommer att inskrida.

Nu vill jag emellertid icke längre orda om det skälet, men jag tror, att om vi producenter och konsumenter, lantmän och vi alla, som uppträda väsentligt som konsumenter i landet, tänka över, hur läget är nu beträffande spannmålshandeln i allmänhet, så är det fullkomligt visst, att flertalet av kammarens ledamöter skola säga: det är otillfredsställande. Kungl. Maj:t har ju också givit ett erkännande åt riktigheten av denna uppfattning därigenom, att en särskild person blivit tillsatt för att söka utreda det spörsmålet, ehuru Kungl. Maj:t härvid endast tagit sikte på den inhemska marknaden men icke på det problem, som rör hela utlandshandeln. Lantmännen, producenterna, vilja givetvis under alla förhållanden ha sig tillförsäkrad en inkomst, som upprätthåller den nuvarande spannmålsodlingen inom landet och som skyddar produktionen för mycket snabba och hastiga prisfluktuationer. Konsumenterna, vad vilja vi som äro konsumenter? Vi vilja naturligtvis ha billigast möjliga pris på brödet, utan att likväl produktionen inom landet äventyras. Vad ha vi för gemensamma intressen, producenter och konsumenter? Vi ha det gemensamma intresset, att mellanhänderna, kvarnarna, icke skola taga obehörig vinst på vår gemensamma bekostnad. Då synes det mig, att vill man rationellt lägga upp denna fråga, vill man välja en utgångspunkt för en behandling av saken, som kan ge ett resultat, då bör man välja den punkten, där en enighet, såvitt man kan bedöma, borde kunna förefinnas mellan producenter och konsumenter, och den punkten är just mellanhänderna, handlandena med spannmål. Det är också därför jag dristat framlägga denna motion, och jag hade vid motionens väckande det ärliga, bestämda syftet, att vi här skulle kunna nå fram på en väg, på vilken man borde kunna enas.

Jag vill säga, att det är så mycket viktigare, att vi å ömse sidor, jag menar nu producenter och konsumenter, iakttaga, vad som sker på handelslivets område här, som utan tvivel företeelser finnas, vilka det för oss är nödvändigt att uppmärksamma. Jag förmodar, att kammarens ledamöter förstå, att jag därmed åsyftar alla de tendenser till monopolisering av spannmålshandeln i enskild hand, som faktiskt förekomma. Redan förlidet år gick genom pressen åtskilligt tal

om att man inom den s. k. kvarnringen skulle avse att monopolisera spannmålshandeln. Vi veta ju, att kvarnringen består av nitton företag, som nu taga, lågt räknat, $\frac{2}{3}$ av hela vetemjölproduktionen och bortåt 40, ja kanske ända till 50 %, — det är olika — av rågmjölproduktionen inom riket. I själva verket går importen av spannmål utifrån till den alldeles övervägande delen genom kvarnarna. Nåväl, här förekomma verkligen tendenser till monopolisering av den utländska marknaden; för min del har jag ingen anledning att betvivla detta. Jag vet, att från håll utanför kvarnföreningen, utanför kvarnarna förekomma tendenser i denna riktning av sådan beskaffenhet, att det är alla skäl, att vi uppmärksamma dem, och jag vet också, att ehuru inom kvarnföreningen själv finnas krafter, som ha intresse för att icke låta någon monopolbildning där ske, så finnes det dock inom föreningen andra intressen — och vem vet den dag, när de segra — som gärna skulle se, att här bildas något importsyndikat eller att man i varje fall övergår från det nuvarande provisionssystemet till en ren agenturrörelse för importen.

Ang. statsmonopol ö spannmålsimporten till riket.

(Forts.)

Om det nu blir så — och jag vill gärna till kammarens protokoll ha detta uttalande om att man kan förutse detta såsom en helt naturlig utveckling på grund av organisationen av hela vårt kvarnväsen — att förr eller senare, kanske snarare förr än senare, det blir en monopolisering av spannmålsmarknaden, då tror jag, att det är av vikt, att vi förstå, vad de ekonomiska följderna av detta kunna bliva. För min del säger jag, att det är så långt ifrån att jag i och för sig skulle finna en kvarntrust vara något utan vidare förkastligt, att jag medger, att denna givetvis kan medföra stora ekonomiska fördelar, besparing av kapital, besparing av arbete och kanske någon reglering, någon lugnare reglering av marknaden, med andra ord de vanliga fördelarna med var förtrustning. Men nackdelen följer i spåren. Vad betyder monopoliseringen här? Den betyder, att vad man nu anser vara den fria konkurrensen upphör. Hade det svenska samhället varit byggt på den fria konkurrensen såsom näringslivets regulator, då är det helt naturligt, att om detta är ett allmänt samhällsintresse och denna regulator upphör att fungera, så bör statsmakten ta under övervägande: vad böra vi i så fall göra? Skall det bli ett monopol, som ligger i enskild hand, och vad kan i så fall detta monopol medföra för följder? Jag skulle knappast behöva utveckla detta för kammarens ledamöter, ty det ligger i så alldeles öppen dag. Är det nu så, att det finnes ett monopol på importen av spannmål, då har följaktligen detta monopolföretag i den form det kan vara organiserat den utländska varan i sin hand och kan med den utländska varan pressa den inhemska marknaden, såsom t. ex. — det är icke alldeles jämförligt, men det har dock något av jämförlighet i sig — då nu sockerbolagen lågo inne med sitt stora lager, så var detta stora lagar det mest effektiva vapen mot lantmännen. För den händelse ett monopolföretag kommer att bildas i någon form och detta kommer att ha den utländska varan i sin hand, så blir detta det starkaste vapen mot lantmännen för att pressa ned marknaden. Vi kunna förstå, att redan innehavet av ett sådant monopol ger en

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.

(Forts.)

alldeles utomordentlig maktställning och kommer, oavsett priset, att rörande kompensationer av olika slag bli mycket bestämmande även på den inhemska marknaden.

Men vidare, vi ha våra spannmålstullar. Men så fort vi få den utländska varan monopoliserad, så blir i och med detta tullsystemet satt ur kraft, ty då regleras tillförseln och priserna genom en helt annan makt än den fria konkurrensen, då blir det tullsystem, som staten satt upp, bräckligt och har icke längre samma funktion att fylla som förut. Beträffande oss konsumenter är det alldeles givet, att detta kommer att få en mycket stor betydelse. Ty är det så, att den utländska varan normerar den inhemska marknaden i väsentlig mån, så kan också prisläget här hemma regleras av ett privatmonopol och detta på kanske det viktigaste området av alla våra livsmedelsangelägenheter, nämligen på brödfrågans område. Det är således alldeles givet, att här man monopol på importen så följer härmed i släptåg, att hela spørsmålet om importens fördelning på den inhemska marknaden, med andra ord det som varje trust, varje organisation av vissa grenar av näringslivet för med sig, får sin lösning genom kontingenteringarna av konsumentkretsar, uppdelning av jordbrukare efter vissa områden, uppdelning av konsumenterna efter vissa områden. Den vanliga trustpolitiken kommer — väl icke omedelbart men så småningom — att fullföljas på ett rationellt sätt, och därmed blir landet inrutat efter trustpolitikens önskemål och detta synes mig att det är av den allra största vikt för oss att redan nu signalera och uppmärksamma.

Så ha vi, mina herrar, debatterat — jag tror varje år som jag har varit med här, i varje fall rätt ingående — tullspörsmål. Jag undrar, om ändå icke våra debatter ha lämnat den behållningen efter sig, att vi kunnat säga, att spannmålstullarna, de äro ett mycket grovt tillyxat medel för att tillfredsställa produktionens behov, samtidigt som de icke skulle kränka konsumenterna alltför mycket. Vi veta ju, att tullarna investeras i jord — och bli stigande jordvärde. Vi veta, hur med den fixa tullen producenten icke får några garantier för sitt minstapris, som han vill ha, liksom att prisen icke hållas stabila och att konsumenterna kunna bli obehörigt uppskörtade. Nåväl, då framställer sig den frågan — och här kommer det tredje argumentet, som jag anför, det tredje och för övrigt sista argumentet — finnes det ett bättre medel än spannmålstullarna? Man har för att finna ett svar på denna fråga diskuterat gliditullarnas införande, d. v. s. att man skall upphöra med de fixa tullarna och övergå till rörliga tullar, till gliditullar, med hänsyn till världsmarknadens fluktuationer. Men här möter ett problem, som är särdeles svårt att lösa: att till grund för tullarna lägga månadsnoteringarna eller fakturapriserna. Då dessa lämna ett för vitt utrymme för spekulatio-
nerna. Man drages då i stället undan för undan fram till monopolisering av spannmålshandeln, och med denna monopolisering i statens hand bör man kunna få det rättvisa avvägandet mellan producenters och konsumenters intressen. Och jag ber här för min del uttryckligen att få säga, att därmed avses att

ge garantier åt jordbruket, att det får det minsta pris det behöver för produktionens upprätthållande, samtidigt som konsumenterna slippa att följa med prisstegringen på världsmarknaden. Man undgår således den abnorma prisfördyringen. Staten kommer icke att förlora så mycket som befaras genom tullarnas avskaffande, ty den får affärs-vinst på monopoliet i stället.

Nu frågar sig givetvis kammaren: hur skall detta se ut, hur kommer spannmålsmonopolet att te sig i praktiken? Blir det icke som det nu är under kristiden, dessa maximipris på spannmål och allt annat elände? Det är skäl, att jag helt kort ger till känna precis hur tanken är. Tanken är att fullfölja beträffande den utländska spannmålen vad som nu sker. Importhandel ligger i statens hand. Man försäljer till kvarnarna för ett visst bestämt pris, och kvarnarna utförsälja på den inhemska marknaden. I själva verket blir det sålunda uppgörelsen mellan kvarnarna och staten, som hela frågan kommer att gälla. Det blir icke så, att det blir maximipris på den inhemska marknaden. Det viktiga är, att härmed kommer bestämmandet av frågan om den mängd av spannmål, som skall in till landet, att läggas i statens hand, och denna mängd som importeras blir då också bestämmande för den inhemska marknadens läge och kan då regleras med hänsyn till de båda intressen, vilka här äro av allra största vikt att tillvarataga.

Tyvärr är det så, att vi rätt sent i dag kommit att behandla denna ytterst viktiga fråga. Jag kan i förbigående säga, att i norska stortinget, där denna sak behandlats, tog det flera dagar i anspråk att resonera härom. Nu är det rätt sent, och jag förstår väl, att kammaren icke gärna vill ingå på några alltför långa överläggningar i saken. Jag har likväl funnit det nödvändigt att så pass tydligt klargöra vår uppfattning och vårt syfte med framläggandet av denna motion. Den ställning som vi intaga i frågan torde härmed vara ganska väl belyst, och jag ber, herr talman, efter detta anförande, efter den lilla utredning som jag givit att få yrka bifall till reservationen.

§ 8.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 27, till Konungen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående viss nedsättning av sockerskatten, dels ock en i ämnet väckt motion.

§ 9.

Härefter fortsattes debatten om bevillningsutskottets betänkan- de nr 9; och gav herr talmannen därvid enligt förut skedd anteck- ning ordet åt

Herr Nilsson i Bonarp, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag hade inte tillfälle att åhöra första delen av den förre ärade talarens anförande, därför att jag var kallad ut i en angelä-

*Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.*

(Forts.)

*Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.*

(Forts.)

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.
(Forts.)

genhet. Man har emellertid meddelat mig, att talaren citerat några ord av mig, yttrade vid ett tillfälle, då en fråga, liknande den nu föreliggande var på tal. Jag ber att få tacka honom för den smickrande uppmärksamhet, han visat mig. Jag skulle ha vidhållit min förut intagna ståndpunkt, om inte omständigheter kommit emellan, som gjort, att jag nu har en något annan mening. Vi ha, sedan dessa uttalanden gjordes, haft många prisbestämningar och prisregleringar, och åtskilliga av dessa ha varit av beskaffenhet, att man inte har kunnat finna sig i dem med någon odelad tillfredsställelse. Och om den ärade motionärens förslag skulle gå igenom, skulle därav följa upprepade prissättningar med ty åtföljande strid, split och missnöje. Jag tror därför, att förslaget inte är så mycket att reflektera på.

Motionären har motiverat sitt förslag dels med skäl, som hänföra sig till det nuvarande extra-ordinära läget, dels också därmed, att ett statsmonopol å spannmålsimporten bättre än det nuvarande tullsystemet skulle vara i stånd att bereda skydd åt den inhemska spannmålsodlingen, samtidigt som monopolet skulle kunna i såväl konsumenternas som producenternas intresse förebygga hastiga prisfluktuationer.

Vad det första skälet beträffar, kan man ju å ena sidan medgiva vanskligheten för staten att under oroliga förhållanden i världen i hast behöva åtaga sig att importera spannmål för statens räkning. Det kan ju vara vanskligt nog för staten att nöjaktigt lösa en dylik uppgift. Men å andra sidan får man dock säga sig, att en så väsentlig omläggning på näringslivets område, som motionären här sätter ifråga under rådande exceptionella förhållanden väl icke kan vara tillräddig. Skall man överhuvudtaget göra någon omändring i detta avseende, torde vi väl vara eniga om, att man bör skrida till verket under lugnare förhållanden, ty endast då kan man på ett tillfredsställande sätt överväga såväl det ena som det andra. Jag tror, att många av dem, som kunna ha sympatier för motionärens förslag, dock måste medgiva, att tidpunkten för realiserandet av en sådan åtgärd icke är lyckligt vald. Jag tycker, att redan den omständigheten torde vara ägnad att göra även dem, som äro anhängare av förslaget, något betänksamma. Utskottet säger också på tal härom, att »den omsorg om samhällets beredskap att möta liknande trångmål, om sådana skulle återkomma, till vilken vårt nuvarande läge giver den starkaste maning, bör givetvis icke utövas genom en omläggning av näringslivet efter mönstret av de former, som nödläget skapat. Enligt utskottets förmenande bör man tvärtom med försiktighet ur den erfarenhet, som de nu rådande förhållandena på näringslivets område givit, draga slutsatser av bestående innebörd.» Jag kan för min del inte annat än dela denna utskottets ståndpunkt.

Vad sedan det andra skälet beträffar, att spannmålsproducenterna under ett monopol skulle få sig tillförsäkrad en inkomst, som skulle uppehålla den nuvarande spannmålsodlingen i landet, och skydda denna från prisfluktuationer å världsmarknaden, så får jag säga, att detta är att ha en allt för hög tanke om statsmonopolets habilitet och förvaltningsmöjligheter. I detta fall torde monopolet an-

tagligen komma att verka i alldeles motsatt riktning. Jag vet ju inte, hur motionären tänkt sig, att prisbildningen skulle verkställas. Detta är ju en mycket viktig fråga, men motionären har kringgått den. Då ärendet behandlades i utskottet, fick man den uppfattningen — åtminstone trodde jag så — att det var riksdagen, som skulle bestämma detta, men enligt motionärens mening skall saken ordnas genom inrättandet av något nytt ämbetsverk, vilket skulle ta denna sak om hand. Dess verksamhet skulle förmedlas av tillkallade sakkunniga dels ifrån konsumenthåll och dels ifrån jordbrukarehåll. Det är emellertid uppenbart, att det nära nog skulle vara omöjligt att fastställa priserna på sådant sätt, att de kunde tillfredsställa dessa båda parter, som ha så diametralt olika intressen. Det vore nära nog ett trolleri att bestämma pris, som skulle accepteras såväl av den ena som andra. Det är också så långt ifrån, att monopolet skulle verka tillfredsställande, att det tvärt om för producenterna skulle bli synnerligen ogynnsamt. Ett pris bestämdes å spannmål och om jordbrukarna icke ville sälja sin vara till detta av ämbetsverket åsatta pris, skulle verket ha rätt att importera billigare spannmål från utlandet. Nu är det ju klart, att monopolen, på grund av sin maktställning och sina obegränsade penningresurser, handhaft på ett sådant sätt, skulle kunna bliva till mycket stor skada för jordbrukarna och till och med göra dem överflödiga. Dessa hade inte någon kraft att sätta emot utan vore tillspillogivna inför denna mäktiga institution. Alla monopol kunna vara farliga, farligare ju starkare de äro, och mot ett statsmonopol, ensidigt drivet, finnes ingen appell. Det vore ingen'ting annat att göra än att böja sig för de priser, som av desamma fastställdes. Jag tror inte, att det skulle för jordbrukarna vara något tilltalande att vara underkastade en reglering av denna art eller att lantmännen, spannmålsproducenterna under alla förhållanden, som motionären säger, »skulle få sig tillförsäkrad en inkomst, vilken uppehåller den nuvarande spannmålsodlingen inom landet och skyddar denna för hastiga prisfluktuationer å världsmarknaden». Detta är minst sagt problematiskt, åtminstone såvida inte statsverket i många fall skulle tillsätta oerhörda belopp, och på vad sätt dessa skulle finansieras, har inte heller den ärade motionären aktat nödigt att närmare förklara.

Som situationen nu är, då det inte är klargjort på vad sätt eller av vem prisen skulle fixeras, hur ofta de skulle fixeras eller regleras, har man inga riktiga fasta konturer. Man vet inte, vart det bär hän, och jag kan därför inte tro, att ens denna kammare skall vara villig att reflektera på motionärens förslag. I avseende på prisregleringar ha vi redan gjort erfarenheter, som mana till försiktighet. Jag ber därför, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen, som under herr Nilssons i Bonarp yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade härför ordet till

Herr R ö i n g, som anförde: Herr talman, mina herrar! Det är en gammal bekant fråga, som den ärade motionären fört fram i

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.

(Forts.)

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.
(Forts.)

den föreliggande motionen. Den är känd från Tyskland, där de mycket protektionistiska agrarerna något årtionde före världskriget vid den ena riksdagen efter den andra framförde ett dylikt krav i tanke att ett statsmonopols införande på detta område i högre grad än det nuvarande protektionistiska systemet i Tyskland skulle vara i dessa agrarers eget ekonomiska intresse. Men det lyckades aldrig de tyska agrarerna, hur starka de än voro, att före världskriget i parlamentet genomföra detta krav, tack vare det motstånd som restes först och främst från den samlade vänsterns sida. Det kan ju tyckas egendomligt under sådana förhållanden, att man finner en socialdemokrat som motionär i denna fråga, men tänker man något närmare efter, är det kanhända inte så underligt, att herrar socialdemokrater använda de nuvarande abnorma förhållandena till att få staten att även efter den kris vi nu genomleva, acceptera principer, som den under dessa abnorma förhållanden har måst godkänna. Socialdemokraterna tänka antagligen, att likaväl som vi på sin tid ha fått protektionismen och militarismen ifrån vår granne i söder, skola vi nu kunna få statssocialismen införd här i vårt land efter tyskt mönster. Jag hoppas, att kammaren instämmer i den gamle riksdagsveteranens Pettersson i Rundtorp bevingade ord som på sin tid föllo: »jag tror att vi dröjer».

Vad min ställning till frågan om statsmonopol beträffar, har jag vid ett par föregående tillfällen utvecklat här från denna talarstol, min uppfattning speciellt då frågan om statsmonopol å tobakstillverknigen inom riket behandlades här i kammaren. Jag är en bestämd motståndare till statsmonopols införande och kan för min enskilda del endast acceptera en dylik anordning, för den händelse statskassan är i behov av ökade nya inkomster, som inte kunna tillföras på lämpligare sätt, än genom att man förstatligar en viss industri eller ifall ett utländskt trustintresse så fullständigt behärskar en artikel, att staten måste ingripa för att skydda konsumenternas berättigade intressen.

Men detta föreligger icke nu, och därför har jag ävenledes i bevillningsutskottet givit min röst till förmån för ett avslag å den föreliggande motionen.

Den ärade motionären, herr Palmstierna, ser detta krav i sin motion speciellt mot bakgrunden av de nuvarande abnorma förhållandena. Han framhåller i motiveringen av sin motion, att erfarenheten visat, att förhållandena före världskriget voro av sådan art, att de icke voro tillfredsställande, när världskrigets verkningar började göra sig kännbara. Staten har nu måst acceptera de statssocialistiska principerna på många områden, och därför vill han, att vi under kommande tider, under lugna, normala förhållanden skola tillämpa desamma så att vi ej när nästa världskrig utbryter skola komma i samma situation som nu var fallet. Jag tror verkligen icke, att de förhållanden, som vi böra ordna tills detta kommer att inträffa, äro några aktuella spörsmål, ty därom torde väl meningarna icke vara delade i denna kammare, att vi icke kunna tänka oss den tid framåt, då en sådan olycka som det nu pågående världskriget

skulle komma att upprepas. Vi hava i sanning anledning att ägna vår omtanke och våra bekymmer åt mera aktuella saker än sådant, som ligger minst sagt några generationer framåt, om icke, som jag livligt hoppas, någonting sådant aldrig skall eller kan upprepas, som nu äger rum i Europa sedan den 1 augusti 1914. Jag underkänner därför fullständigt herr Palmstiernas uppfattning, att man bör se detta spörsmål speciellt ur denna synpunkt och med denna bakgrund.

Som ett andra huvudskäl anför herr Palmstierna i sin motion, och han framhöll det nyss här från talarestolen, att man kan befara, att kvarnindustrien kommer att organisera sig i en mäktig trust och — därigenom att kunna utnyttja sin maktställning på ett oberättigat sätt, speciellt på konsumenternas bekostnad. Jag vet nu icke, om en dylik fara förefinnes, men jag är övertygad om, att herr Palmstierna och jag äro fullständigt överens därom, att i och för sig en trustbildning inom industrien icke är någonting som man bör se med ovilja, utan att tvärtom en trustbildning inom industrien innebär ett ekonomiskt framsteg, som möjliggör för denna industri att genom minskade produktionskostnader förbilliga nyttiga artiklar för konsumenterna. Det gäller endast för staten att se till, att dessa trusters makt ej blir för stor utan att de sättas under statlig kontroll, och att staten vidtager alla de åtgärder, som kunna anses vara nödvändiga och behöfliga för att hålla denna trust inom marginalen. Skulle en sådan trustbildning verkligen uppstå inom kvarnindustrien, är jag också övertygad om, att riksdagen har maktmedel för att hindra, att denna trust skall kunna utnyttja sin ställning på konsumenternas bekostnad.

Dessutom är den föreliggande frågan enligt min uppfattning av en mycket stor inrikespolitisk betydelse. Skall man nu sätta regeringen — det må vara en högerregering, en liberal regering eller en socialdemokratisk regering — oavbrutet i den ytterst prekära ställningen, att själv eller genom en styrelse eller en kommission — ty vem det nu bleve som skulle ombestyrja denna sak, finge dock regeringen bära ansvar för vad som beslutats — fastställa ett pris å spannmålen inom riket? Vad skall då följden bli? Vad hava vi icke upplevat i dag, då det gällde, huruvida betodlarna skola få ett pris av 75 öre eller 95 öre per deciton betor mer än förut. Det skulle agiteras upp en stämning än i den ena provinsen än i den andra bland producenterna för att föra fram kravet och påståendet att deras ekonomiska intressen ej tillräckligt tillgodoses utan att regeringen måste ordna så, att dessa producenter komma i bättre ekonomisk ställning och få bättre betalt för sin spannmål. Det skulle då finnas stora grupper av samhällsmedlemmar, som av egoistiska, ekonomiska intressen icke skulle hesitera att sätta samhället i en större eller mindre gungning genom att pressa regeringen, som naturligtvis måste undersöka befogenheten av de framställda kraven som framkomma än från producenterna och än från konsumenterna, in i den mest prekära ställning, man kan tänka sig. Jag tror, att vi hava tillräcklig erfarenhet från sockerdebatterna, som vi då och då hava

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.

(Forts.)

här i kammaren, och jag tror, att litet var önskar, att sådant ej skall behöva upprepas vad fastställandet av spannmålspriset beträffar.

Jag kan icke finna, att motionären i sin motion har framburit sådana skäl, som föranleda mig att frångå min principiella ståndpunkt i frågan, och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag å motionen och bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Vidare yttrade

Herr L i t h a n d e r: Herr talman! Friherre Palmstierna uttalade i sitt anförande, att han hoppades att vi skulle kunna gå fram på en väg, där vi skulle kunna ena oss. Jag vill då säga, att jag anser, att grunduppfattningarna, den på friherre Palmstiernas sida och den på den honom motsatta, äro alldeles för olika, för att det skall vara möjligt att här ena oss ifråga om formen för landets förseende med spannmål.

Friherre Palmstierna yttrade, att här är en socialistisk synpunkt lagd på en viktig ekonomisk fråga. Jag vill då säga, att jag tror det vore lyckligt, om vi kunde bli bevarade för socialistiska synpunkter särskilt på lantmanfrågor. Jag styrkes i den uppfattningen utav kännedomen om ett år 1911 av det socialdemokratiska partiet på kongress fattat beslut, som i hög grad berör grunden för produktionen av spannmål och vad därmed sammanhänger. De säga där, att »jorden och dess rikedomar böra liksom andra väsentligare produktionsmedel bliva hela det arbetande folkets egendom». När man vet, vad jorden betyder för landets förseende med spannmål, så kan man förstå, vilken räckvidd och vilka följder ett beslut i denna riktning har. Att icke detta uttalande då var ett tillfälligt uttryck av uppfattningen inom det socialdemokratiska partiet är jag styrkt av genom kännedom om, att redan 1905 den dåvarande partisekretären och nuvarande ledamoten av första kammaren, herr Ström, utgav en bok, i vilken han skrev, att »socialismen, i full överensstämmelse med sin hela oomkullkasteliga syn på äganderätten, förklarar, att jorden *icke får vara privat egendom*». Man kan förstå att med en sådan syn på tingen den föreliggande motionen syftar att bered rum åt utländsk import av spannmål. Ett sådant syfte har redan i fjol tagit sig uttryck bl. a. i en motion, som herr Månsson då lade fram, i vilken han säger, att »det skulle vara ett brott att ytterligare fördyra livsmedlen för vårt folk genom att till på köpet fördyra den medelst tullarnas beskattning till förmån för några godsägare och storbönder». Den motionen avstyrktes i bevillningsutskottet, men den ärade motionären i nu föreliggande fråga, friherre Palmstierna, fogade till det avstyrkande betänkandet en reservation med yrkande om bifall till herr Månssons framställning. Jag har velat åberopa detta för att för kammaren klarlägga, vad som är grundorsaken till den motion, som friherre Palmstierna framlagt och som bevillningsutskottet avstyrkt. Det är genom att följa denna hans uppfattning om att vi skola underlätta och hänga upp hela spannmålsimporten på en enda hand genom statens omsorg, som jordbrukarna komma

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.
(Ports.)

ur spelet. Friherre Palmstierna yttrade i sitt anförande, att redan ur självbevarelsesynpunkt bör staten lyssna till det förslag han här gjort, att staten skall trygga oss under brydsamma tider genom att i sin hand hava spannmålsimporten. Jag skulle vilja säga, att ur allmän självbevarelsesynpunkt böra de svenska lantmännen söka hålla sig fria från de vägar, som både här och vid andra tillfällen just anvisats för att leda de svenska jordbrukarna från de vägar de hittills gått. Jag skulle vilja fråga: Var skulle vi hava varit om vi skulle hava lyssnat till de röster, som både nu och i tidigare skeden tagit sig uttryck och som rått oss till att importera spannmål från de länder, där vi köpa den billigast, och var skulle vi nu ha varit, om vi hade riktat in oss på denna väg, då nu ångbåtsförbindelserna äro avskurna och det icke finnes någon möjlighet att få någonting? Jag vill fråga herrarna, vad följden skulle hava blivit, när vi nu ändå, trots att vi icke lyssnade därtill, i alla fall stå inför ransonering? Jag tror icke, att ett statsmonopol för spannmålsimport är en väg, som vi böra gå.

När det nu förekommer yrkanden, som syfta på, att vi skola ordna oss för importen, skall jag be att få ange ett par siffror, som visa, hur förändrade förhållanden vi nu befinna oss i mot förut. Under femårsperioden 1871—75 infördes här årligen för 9 millioner kronor brödsäd, men produktionen var så stor, att vi utförde då för 35 millioner kronor. Nu är förhållandet omlagt. Vi införde 1906—1910 för 46 millioner kronor och vi utförde för 1 million kronor. Jag vill varna för att gå fram på den vägen. Landets befolkning har ökats. Landet har övergått från att hava varit ett jordbrukande land till industriland, men det är farligt, om man icke beaktar och ser till, att den inhemska produktionen av spannmål håller jämna steg med industriens utveckling, ty det andra sättet att erhålla spannmål kan i tider, sådana som de närvarande, bli satt ur funktion.

Det är därför jag för min del reagerar mot, att vi skola göra någonting som för oss ifrån den linje, vi i alla fall äro på, nämligen att hava en inhemsk produktion, vilken har vuxit från ett skördevärde av 250 millioner kronor år 1870 till 880 millioner kronor år 1913. Jag tror att vi böra vara synnerligen varsamma, när det föreslås att vi skola följa sådana yrkanden, som gå ut på att underlätta och göra importen av brödsäd till ett statsintresse. Vi böra i stället gå den väg som leder till utökad inhemsk produktion av just denna livsfrönödenhet.

Då jag finner, att ett bifall till motionärens förslag skulle stå i strid mot den uppfattning jag har, kan jag icke biträda densamma utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Knäppinge och *Rydén* i Klosterbergane.

Herr *Nils son* i Kristianstad: Herr talman, mina herrar! När jag under debatten hörde den siste talaren uttala sin kraftiga varning till lantmännen för att gå in på dessa vägar, så tror jag för min del

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.
(Forts.)

knappast, att det stora flertalet lantmän här i landet ha anledning dela herr Lithanders uppfattning i fråga om statens spannmålshandel. Det förhåller sig ju icke så, som herr Lithander sökte göra gällande, att socialdemokraterna med sin motion sträva efter att omintetgöra den inhemska brödsädesproduktionen eller med sin motion eller sitt program söka omintetgöra någonting i detta avseende. Tvärtom inskränker sig denna motion till att man begär en utredning i avseende på en framtida organisation, ett statsmonopol av spannmålsimporten från utlandet.

Vad har då varit anledningen till att denna motion kommit fram? Var och en som går tillbaka till de första dagarna eller de första månaderna efter krigsutbrottet 1914, erinrar sig, hur ställningen då var. Förhållandena i landet på spannmålsmarknadens område voro då sådana, att det fanns ingen här i riket, som hade någon aning om, hur mycket brödsäd vi hade, hur länge denna brödsäd kunde räcka eller varifrån vi skulle kunna få vårt behov fyllt. Man visste, att det fanns i landet otaliga privata spannmålshandlande, men ingen människa hade en aning om storleken av de lager som funnos. Resultatet av denna obekantskap med förhållandena medförde till en början, att de större importörerna och kvarnföretagen utlovade, att de nog skulle sörja för att brödsäd skulle finnas i tillräcklig mängd, och i förlitande på detta löfte vidtogos inga åtgärder. Så gingo tre, fyra värdefulla månader, och först sedan de voro gångna, kom meddelande, att de privata företagen icke kunde stå för sitt löfte att tillgodose behovet av import av spannmål till riket. Förhållandet blev redan då sådant, att staten måste taga hand om denna import, och i fortsättningen har det visat sig nödvändigt att fortsätta på samma väg. Frågan än nu bara den: när en gång kriget är slut, skall man då ånyo kasta sig ut i dessa ovissa förhållanden, skall man i förlitande på att någon liknande fara icke kommer att hota under det närmaste århundradet släppa allting löst igen på samma grunder som förut och låta den privata handeln sköta detta, så att, när en gång ånyo en kris utbryter, vi skola råka i samma svåra läge? Det behöver icke vara ett krig, utan även en annan kris, t. ex. missväxt eller någonting annat i en del av världen, där stark spannmålsproduktion äger rum, kan föranleda svårigheter att få köpa någonting. Skall man då inför dessa förhållanden låta allting vara i fortsättningen precis som det var vid utbrottet av kriget 1914? Jag tror för min del, att man bör bestämt begränsa frågan till vad den verkligen gäller, nämligen en begäran om utredning, vilka åtgärder, vare sig genom införande av statsmonopol eller i vilken annan form man kan tänka sig, böra vidtagas för en framtida organisering av brödsädesfrågan och en verklig organisering av särskilt spannmålshandeln med utlandet. Jag tror för min del icke, att kammarens stora flertal låter förskräcka sig av att den socialdemokratiska partikongressen 1911 skrev så och så i sitt program i vad gäller jordfrågan, ty detta program har mycket litet att skaffa med denna motion. Denna motion avser, såsom jag redan påpekat, endast en detalj i fråga om handeln. Snarare tror jag, att de vänner, som herrar Lithander och Röing så ömma för, skulle ska-

das av en annan organisering av spannmålshandeln, nämligen av organisering utav den stora kar av privata spannmålshandlare här i riket, som ha denna verksamhet till huvudnäring. Det skulle bli ett kraftigt intrång i deras verksamhet, ifall staten tog hand om denna sak och i fortsättningen skötte om denna import.

Jag kan för min del icke dela den uppfattning i frågan, som herr Röing anförde och utvecklade, nämligen att om spannmålsimporten på detta sätt organiserades, det skulle leda till att man i inrikespolitiskt avseende skulle få stora svårigheter vid val och dylikt. Det är möjligt, att frågan om prissättning på inhemsk spannmål kan följa med ett statsmonopol på den utländska importen, men det är en sak, som riksdagen får taga ställning till, när en gång utredningen är klar. För närvarande är det icke fråga om det. Och i vilket fall som helst, så tror jag, att herr Röing icke är obekant med det nuvarande tillståndet. Hurudant är det nuvarande tillståndet ifråga om dessa saker på det inrikespolitiska området? Här har sedan 1885 med större eller mindre intensitet striden om tullarna stått, ofta oerhört hårt och kraftigt, och ingen kan väl förutsätta annat än att, när kriget är slut, tullstriderna naturligtvis komma att spela en framträdande roll. Varför? Jo, därför att de inhemska lantbrukarna naturligtvis vilja försöka, när kriget är över, uppehålla de nuvarande priserna på spannmål i högsta möjliga grad. Någon utsikt till att så kan ske, med mindre en ny ökning av tullarna äger rum, förefinnes naturligtvis icke, vilket i sin tur helt visst kommer att medföra, att, när kriget är slut, och konkurrens med den utländska spannmålen kommer till stånd, förhållandet blir, att man måste räkna med en ny uppblussning av tullstriderna, som på 1880-talet voro så häftiga och våldsamma här i riket. Skillnaden mellan de strider, som kunna uppstå, då det gäller prissättning under vissa därför bestämda former av inhemsk spannmål, och den strid, som rasat och kommer att rasa mellan konsumenter och producenter, då det gäller spannmålstullarna i riket, blir icke stor, och jag tror för min del snarare, att häftigheten blir större, om vi skola fortsätta med tullstriderna än om vi få handeln ordnad genom reglering av prissättningen, om vi nu skulle komma dithän. Jag kan för min del således icke bli övertygad av vad som anförts av motståndarna till detta förslag, herrar Lithander och Röing. Man kunde ju icke förvänta annat, än att de med näbbar och klor skulle försvara sin principiella synpunkt att gå mot varje som helst försök att aldrig så litet organisera någon del av en verksamhet, som är förbehållen den fria spekulatjonen och jobberiet. Men det stora flertalet av kammarens ledamöter ha ingen anledning att med samma förskräckelse rikta sig mot detta utredningsförslag. Jag tror snarare, att utredningen skulle gagna alla partier.

Jag ber därför herr talman att få yrka bifall till motionen, d. v. s. till den av friherre Palmstierna med flera undertecknade reservationen.

Herr M å n s s o n: Herr talman. Jag har i utskottet icke deltagit i behandlingen av detta ärende, och det därför, att jag i förslaget

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.
(Forts.)

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.
(Forts.)

genast från dess framkommande — ja, till och med långt innan det framkom, när det man och man emellan omtalades — har sett en bakdörr för protektionismen, ehuru jag icke vill påstå, att den ärade motionären med vilja arrangerat bakdörren. Emellertid har jag bestämt mig för att nu säga några ord, då jag icke på villkor vill på grund av min tystnad misstänkas för att ha givit ens mitt tysta bifall till *den del* av förslaget, som går ut på att staten skulle tillerkänna spannmålsodlarna en viss — ja, hur var uttrycket — jo, producenterna skulle få det minsta de behöva för sin verksamhet i statstillskott. Under de år, jag varit med här i riksdagen, har jag ju sökt efter måttet av mina svaga krafter och min bristande tid påvisa, till vilken skada det är för landets konsumenter, att de på det viset få betala tjugotals, ja, hundra-tals miljoner kronor i spannmåls- och mjölskatt årligen till kvarnarna, storbönderna och godsägarna. Jag har i år gått vidare och skärpt tonen i min motion, om spannmåls- och mjöltullarna och sökt visa, hur *ärekränkande* det är för en klass, att riksdagen så uppträder mot den, att den för hundratusentals människor förklarar: ni äro så fattiga och okunniga, så ni betyda alls ingenting; nu döma vi er att vara skattskyldiga trälar åt godsägarna och storbönderna genom spannmålstullarna. Om nu denna föreliggande motion skulle vinna bifall, om en utredning komme till stånd och därav följde monopol, så tror jag visserligen det vara herr Palmstiernas mening att få förhållandena förbättrade mot vad de nu äro. Men jag är icke viss om att denna hans mening skulle kunna göra sig gällande i praktiken, när vi veta, hur klassintressena äro mäktiga att svetsa samman folk fanatiskt till kamp för dessa intressen. Vi ha ju nu i dessa dagar sett exempel på detta. Men därför att jag icke vill vara med om att göra de brödköpande klasserna och grupperna av folket skattskyldiga under storbönderna och godsägarna och kvarnarna *ens så mycket* som denna motion ger utsikt till. därför har jag, säger jag, tagit till orda, icke för att taga avstånd från monopolidén i allmänhet, men för att taga avstånd från den del av denna motion, vari förut-sattes och säger, att *man skulle lämna åt spannmålsproducenterna en beskattningsrätt, naturligtvis på bekostnad av spannmålskonsumen-terna*, då ju inga andra finnas till hands att betala skatten.

Därmed har jag naturligtvis för ingen del underskrivit utskottets uppfattning. Tvärtom vill jag på det skarpaste vända mig mot särskilt utskottets påstående, då det säger: »Vådan av att beröva samhället fördelen av den skapande kraft, som det enskilda initiativet innebär, får icke heller förbises». Jag vill säga, att denna kapitalismens »skapande kraft» ha vi nu under kristiden tillräckligt prövat. Den är prövad och befunnen oduglig. Den skapar ohägn och icke nytta. Den skapar skada för de breda lagren, ja, jag törs säga, att den är till skada för alla grupper samhällsmedlemmar, även de grupper, som genom denna »skapande kraft» få åt sig rivna miljoner. tagna från de fattiga klassernas hem. Ty de penningssummor och ekonomiska fördelar, som dessa grupper av privilegierade samhällsmedlemmar erhålla, kunna icke uppväga de andliga skador och samhällsskador, som ur denna guldanhopning på få händer växer fram.

Utskottet har vidare sagt, att om ett inrikes privat monopol skulle tillkomma, så saknar riksdagen icke medel och möjlighet att komma till rätta med strävanden av denna art. Ja, det vore att hoppas, att detta vore i enlighet med verkligheten. Men när man ser, hur t. ex. ett sådant intresse, så lokalt förlagt, så föga företrätt bland den stora allmänheten, som betodlarintresset, dock kan i en votering i dag här driva upp en sådan mängd röster till sin förmån, att det bara hänger på tre röster, att det icke segrar i voteringen, så förstår man, säger jag, hur enskilda företag, som under sig monopoliserat t. ex. spannmålshandeln, skulle kunna tyrannisera och terrorisera i vårt lands politik.

Nå, vad vill du då, säger man, när du icke är fullt nöjd med motionen men å andra sidan icke erkänner det enskilda initiativets skapande kraft och dess nytta och dessutom även fruktar, att riksdagen skulle vara för svag för att motstå t. ex. ett inhemskt, av enskilda arrangerat spannmålsmonopol? Jo, jag menar — jag har förut fört fram den tanken, ehuru icke i år i riksdagen — och det har även länge man och man emellan talats därom ute i landet, att staten nu borde taga upp en ordentlig konkurrens med dessa kvarnföretag och spannmålsfirmor. Man kan enligt min mening på annan och för konsumenterna billigare väg, komma till samma resultat, som emellertid i det avseendet blir lyckligare, att det blir för staten mera inbringande och framför allt icke hotar konsumenterna med beskattning till förmån för producenterna. Staten kunde nämligen starta några stora kvarnar i landet och säga till konsumenterna: nu lova vi att sälja så billigt som det över huvud taget går att sälja denna vara, och ni kunna lita på, att den vara vi sälja, är en fullt hederlig vara; när vi säga sammalet rågmjöl, så är det sammalet rågmjöl, och när vi säga den och den varan, så är det den varan hela vägen igenom. Jag är icke rädd för att icke staten skulle stå sig med sina kvarnföretag i konkurrens med kvarningarna. Jag är säker, om att så länge staten kunde mala och hade någonting att mala och sälja, så skulle alla de, som voro angelägna om att erhålla god vara, i första hand gå till statens kvarnar och där köpa. Jag tror även, att sådana stora statskvarnsföretag skulle ha ett mycket reglerande inflytande också på spannmålsmarknaden inom landet. Men först och sist under alla förhållanden säger jag: *jag kan icke vara med om att ge ett löfte åt protektionismen*, icke ens ett halvt löfte om att godsägarna och storbönderna, de bäst situerade bland vårt lands jordbrukare, på förhand skola få sig tillförsäkrade skatterätt över de fattiga. På det att icke min tystnad i framtiden skall tolkas såsom ett bifall till sådana löften har jag, herr talman, tagit till orda. Jag har intet yrkande, men då även jag önskar en sådan här utredning, kommer jag att rösta för motionen.

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.
(Forts.)

Herr Palmstierna: Herr talman! Det sista anförandet är typiskt för den tveksamhet en man med det på detta område liberala åskådningssätt, som herr Fabian Månsson har, måste röja.

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.
(Forts.)

Ty herrarna, såväl herr Fabian Månsson som herr Röing och jag kan även säga herr Nilsson i Bonarp, därför att han införde i diskussionen typiskt ekonomiskt liberala argument, komma att mötas allihop, vilken utgångspunkt ni än välja, när ni äro besjälade av den åskådningen. att man bör vidmakthålla den fria konkurrensen, vilket herr Fabian Månsson syntes åsyfta med sina kvarnar, som staten skulle ha för att därigenom konkurrera med de enskilda företagen — ni komma att mötas allihop vid en korsväg, där ni måste stanna och där det heter: här finns ett privat monopol. Vilken väg ämnar ni då taga?

Jag tager först herr Nilsson i Bonarp. Herr Nilsson i Bonarp vågade sig icke in på det spörsmålet i själva verket, utan han gled undan och sade, att det är farligt med statsmonopol. Men nog kan man vara övertygad, att alla, som tänkt sig in i denna sak, måste säga sig, att det är *värre* för lantmännen, om det blir ett *privat* monopol, som har ett direkt ekonomiskt intresse motsatt deras. Staten har i alla fall ett *allmänt* intresse i frågan, och det är någonting helt olika.

Vad beträffar herr Röings och utskottets uppfattning, så delar jag fullständigt herr Fabian Månssons kritik. Jag vill ställa en fråga till herr Röing. Här säges, att riksdagen har nog maktmedel att klara denna sak. Vilka då? Det kan icke herr Röing och ni klara ut, såvida ni icke vilja gå herr Fabian Månssons väg, som naturligtvis är den logiska liberala linjen: staten skall icke monopolisera. men den skall försöka återföra den fria konkurrensen. Det är det herr Fabian Månsson vill göra. Men jag vill säga: det går icke på herr Månssons väg heller. Hur man än, när ett enhetligt privat monopol skapats, vill söka vika undan och återföra den fria konkurrensen, så går det icke, och det av flera skäl. Dels är det olämpligt att kasta bort kapital och arbetskraft på ett sådant sätt och skapa konkurrens med förlösande av nationella värden. Och för det andra måste ett sådant statsföretag för att det skall ha nytta med sig, bli så starkt, att det i varje fall får ett reakt monopol på marknaden, d. v. s. behärskar 40 % av t. ex. vetemjölproduktionen, och då äro vi ju dock i själva verket framme vid denna sak. Ty efterfrågan vid statsföretaget måste alltid kunna tillfredsställas, och om statsföretaget då har lägre pris än de andra, så driver detta till en utveckling av statsföretaget, till dess att det faktiskt behärskar marknaden, och det är ju statsmonopol. Statsmonopolet behöver icke betyda, att man behärskar 99 eller 100 % av importhandeln, utan det reala monopolet är *möjligheten att kunna bestämma på marknaden*. Det är vad vi i själva verket mena med monopol.

Vi veta i denna kammare, vad monopolet på chilesalpeter betyder. Där är det i utlandets hand monopolet ligger. Det kan också på spannmålsmarknadens område kanske med tiden bli ett utländskt monopol, i varje fall ett faktiskt monopol, ehuru icke omfattande allt. Där är faran för lantmännen. Vi veta också, vad det betyder, när numera en sådan vara som superfosfat genom försäljningsbolaget blivit monopoliserad. Vi ha sett i bevillningsutskottet de prisstegringar som uppstå, när konkurrensen upphör. Då stå vi inför detta val: privatmonopol eller statsmonopol. Kan man under

sådana förhållanden tveka? När man ser vägen framåt, så bör man bereda sig i tid på de anordningar, som behövas.

Nu skrämmes kammaren av ett argument, som odlats av herr Nilsson i Bonarp och repeterats av herr Röing, nämligen att vi skola använda kristidens maximiprissättningar. Jag säger: det har icke ett spår med den saken att skaffa. Det är importen av spannmål, som säljes till kvarnarna det är fråga om, icke alls om någon *maximiprissättning* på den inhemska marknaden. Någon sådan kommer icke att ske. Man bör då icke införa detta i debatten.

Herr Röings äkta liberala fasa för statsocialismen förstår jag och kan respektera den. Men, herr Röing, ni är alldeles för sent ute. Till all lycka för Sveriges land ha vi i själva verket hunnit åtskillig väg in på statsocialismen, och vi se förresten i budgeten, av vilket gagn den saken är för svenska statskassan. Staten skulle nog ha ganska tråkigt, om vi icke hunnit så pass långt.

Till sist ett par ord till herr Lithander. Herr Lithander frågade: hur skulle det ha varit, ifall vi hade varit inne på denna väg? Jo, herr Lithander, jag är alldeles viss, att hade staten skött det här, så hade vi för det första under de tidigaste veckorna omedelbart efter krigsutbrottet köpt och infört spannmål billigare, och för det andra hade staten då haft en reservhushållning, som alla samhällsbevarande nationalekonomer anse vara nödig och som gjort, att vi hade stått i ett helt annat läge än för närvarande.

Bifall till reservationen.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag tänkte vända mig mot herr Lithanders anförande men han har redan blivit bemött. Herr Lithanders anförande var för övrigt så demagogiskt, att det bjuder emot att inlåta sig på ett bemötande.

Herr Nilsson i Bonarp och likaså herr Röing ha gjort vad de kunnat för att få fram en riktig skräckmålning av hur ett statsmonopol å spannmål skulle verka. Jag tror dock, att denna trånad hos de två talarna att göra upp en skräckmålning mindre beror på verklig sakkunskap om hur ett statsmonopol på spannmålsimporten skulle verka, än att få det utsökta nöjet att måla någonting på väggen för att sedan riska det.

Jag får verkligen uppriktigt säga, att när jag läste utskottets utlåtande, så nästan häpnade jag över det enkla för att icke säga lättvindiga sätt, på vilket utskottet behandlat denna i och för sig stora och betydelsefulla fråga. Utskottet inlåter sig knappast på någon saklig prövning och man motiverar detta därmed, att »det nuvarande extraordinära läget icke utgör en lämplig utgångspunkt för en sådan omgestaltning, som motionärens förslag avser att genom en utredning förbereda». Skälet till att utskottet icke inlåter sig på en saklig prövning skall alltså vara, att motionären tagit till utgångspunkt de extraordinära förhållandena, varunder vi nu leva. Men nu är ju förhållandet det att vi oupphörligt svssla med frågor, som framkallats just av de extraordinära förhållandena. Vi ha förslag, som gå ut på att säkerställa brödsädesodlingen här i landet. Förslag som kommit fram i anledning av kriget. Vi behandla för-

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.
(Forts.)

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.
(Forts.)

slag om att trygga tillverkningen av konstgödselmedel, för att göra oss oberoende av utlandet. Det har igångsatts en utredning för att ordna den inhemska bränslefrågan, allt i syfte att trygga landet. Skulle det då vara mera märkvärdigt, att vi behandla en sådan fråga som denna, vilken berör varenda människa i landet, det dagliga brödet! Jag tycker, att det är ett synnerligen futtigt skäl att komma med. Det enda sakliga i utskottets prövning inskränker sig på det hela taget till tio, tolv rader, och jag ber att få citera någonting, som jag tycker är riktigt utsökt: »Vädan av att beröva samhället fördelen av den skapande kraft, som det enskilda initiativet innebär, får icke heller förbises.»

Vad är nu detta egentligen för nonsens, vad ligger där för produktiv eller skapande kraft uti, att några personer få importera några tusen ton spannmål och göra sig vinst därpå? Om man närmare studerar detta utskottsutlåtande, skall man nog ge mig rätt uti, att nog är det ett ovanligt futtigt utlåtande, detta.

Jag skall ej bli lång utan endast säga ett par ord till i själva sakfrågan.

Det är alldeles ovedersägligt, att spannmålstullarna såsom garanti för, att lantmännen skola beredas skälig vinst på sin odling, spannmålstullarna som garanti för, att det blir stabila förhållanden på spannmålsmarknaden, har fullkomligt spelat bankrutt. Priserna ha ej blivit mer stabila. Ena året gå de ned till gränsen för produktionskostnaden, andra året kanske de springa upp, och då får odlaren större vinst men konsumenterna få sitta emellan. Mellanhänderna skära pipor i vassen under tiden. Och priset på bröd står i onormalt förhållande till det pris, som producenterna erhålla för sin vara. Spannmålstullarna kunna måhända förhindra, att priset går ned till sådan nivå, att odlingen blir ruinerande, men bereda odlaren den trygga känslan att han erhåller skälig lön för sitt arbete kunna de icke och det är dock dit vi skulle sträva. Och för övrigt skulle jag vilja säga, det är verkligen så, som motionären säger, att spannmålstullarna omsatts i ökade fastighetsvärden, och att de nya innehavarna få förränta dessa värden. Det vore därför i hög grad önskligt, om man kunde få en utredning till stånd, som toge den frågan allvarligt under omprövning, huruvida det ej finnes något medel genom vilket man kan bereda jordens brukare denna trygga känsla, exempelvis ett garanterat minimipris, som täcker alla bevisliga omkostnader och därtill lämnar odlaren skälig vinst för sitt arbete. Denna sistnämnda åtgärd torde måhända bli nödvändig en tid framåt, om man vill trygga brödsädesodlingen här i landet, men då tycker jag, att det ligger i öppen dag, att statsmakten måste ha i sin hand den utländska spannmålsimporten. Staten har då möjlighet att genom vinst på den utländska spannmåls-handeln hålla sig skadeslös för eventuella förluster. Ty det är uppenbart, att statsverket kommer att stå stora risker, om man skall garantera odlarna ett visst minimipris. Det kan inträffa starka prisfall, och då måste staten kunna skydda sig, och det kan den genom att ha den utländska spannmålshandeln i sin hand.

Till sist vill jag säga, att jag utan minsta tvekan yrkar bifall till såväl motionen som reservationen.

Herr *Johansson* i Uppmälby instämde häruti.

Herr *Helger*: Jag begärde ordet egentligen för att i all ödmjukhet lämna svar på den fråga, som herr *Lithander* riktade till kammarens medlemmar.

Han frågade nämligen, hur det skulle tagit sig ut, om vi importerat spannmål, innan vi blivit avstängda från den stora världen. Jo, såvitt jag kan förstå, hade det, om vi importerat tillräckligt mycket, inträffat, att vi kanske hade sluppit den brödransonering, som vi nu äro underkastade, eller åtminstone att vi hade fått så stora ransoner, att skogens och jordens arbetare ej hade behövt lida halvsvält.

Vidare hade jag tänkt att lämna ett litet bidrag till de studier i det socialdemokratiska programmet, som herr *Lithander* tydligen hade gjort. Jag förmodar då, att det var ren glömska av herr *Lithander*, att han ej citerade fortsättningen på den punkt, som han var inne på. Jag hade tänkt be honom läsa upp fortsättningen, men sedan har en kamrat lämnat mig ett exemplar av det socialdemokratiska programmet, och då kan jag gärna själv läsa upp några rader. Det kan ju i alla fall vara till tjänst för de högertalare, som möjligen tänka under fortsättningen av riksdagen eller vid valkampanjen citera det socialdemokratiska jordprogrammet. Den punkt, som det är fråga om, lyder så här:

»Jorden och dess rikedomar böra, liksom andra väsentliga produktionsmedel, bliva hela det arbetande folkets egendom.» Så långt citerade herr *Lithander*, men ej fortsättningen, som dock berör samma sak. »Men då inom jordbruket smådriften för närvarande består och utvecklas vid sidan av stordriften, och kapitalisten på detta område tränger fram delvis under andra former än inom industrien, måste kampen mot utsugningen föras delvis efter andra linjer. Av Sveriges jordbrukande befolkning utgöra mindre jordbrukare och torpare samt lantarbetare det ojämförligt största antalet. För de små jordbrukarna är jorden icke ett medel att tillägna sig frukterna av andras arbete, utan endast att förtjäna åt sig och de sina ett nödtorftigt uppehälle. De tillhöra liksom lönearbetarna de utsugna folkklasserna. En jordpolitik, som vill gagna dessa jordens brukare, bör följaktligen syfta till att stegra avkastningen av jorden; den bör förebygga, att jorden hemfaller till kapitalistiskt monopol och spekulation och i stället tillförsäkra jordens brukare frukten av deras arbete. Samhället bör tillika sörja för, att lämplig jord hålles på rimliga villkor och under betryggande former tillgänglig för alla, som vilja ägna sitt arbete åt jorden.»

Det kan vara nyttigt att citera litet grand mer av det socialdemokratiska jordprogrammet, när det skall citeras.

Herr *Månsson*: Herr talman och herrar kammarledamöter! Jag har begärt ordet med anledning av vad herr *Palmstierna* anförde,

Ang. statsmonopol ä spannmålsimporten till riket.

(Forts.)

Ang. statsmonopol & spannmålsimporten till riket.
(Forts.)

då det ej är första gången, som sådana ord om en »liberal» politik falla ur hans mun mot alla dem, som icke utan vidare gå in på, vad han säger.

Jag vill ej tvista med herr Palmstierna, om, vem som är mest renhårig socialdemokrat, han eller jag. De gamle hade ett ordstäv, som var hållbart och förståndigt. De sade: tiden talar! Men det vill jag säga, att då föredrager jag min s. k. »liberalism», som förklarar, att jag ej vill vara med om att på något vis genom tullar göra de fattiga skattskyldiga under de rika, framför hans s. k. »socialism», som hotar att göra de fattiga till trålar under de rika, ehuru möjligtvis i något mindre grad än nu. Vi skola ej resonera vidare om den saken.

Herr Palmstierna säger vidare, att vi komma till statsmonopol, hur vi än bära oss åt, om vi gå den Palmstiernska vägen att arrangera ett uppköpsmonopol i statens hand och förbjuda andra att handla med spannmål, eller om vi gå på den Månssonska linjen, enligt vilken staten säger: »Nu få ni lov att handla med spannmål och mala mjöl. men vi taga oss också friheten att handla med spannmål och mala mjöl, och vi begära ej mer än 3, 4 eller högst 5 % i vinst.» Man driver ej privat kvarnindustri — det lär oss tullstridernas historia — för en vinst av endast 5 %. Man förtrustar ännu mindre kvarnindustrien för att nöja sig med 5 % i vinst och ge mjölköparna skillnaden. Nej, man stoppar den på koncentration av driften och behärskande av marknaden uppkomna högre vinsten i sina egna fickor. (Och, i parentes sagt, icke ens om vi taga bort mjöltullen, skall det för herr Jeansson i Kalmar och hans medbröder innebära den ringaste risk för deras möjlighet och försörja sig och de sina, ty i förföl ha vi sett, att till exempel de engelska kvarnarna, som ej ha ett enda öres tullskydd, arbetat med den utdelning av 15 % på sina aktier, och i föl kunde vi till exempel se de engelska kvarnarna ge 20 % utdelning, vilket ju ådrog dem en ganska skarp snärt för bristande hänsyn till det i krig varande landet från »Economists» dåvarande redaktör.) Ja, det är sanning, att vi kunna komma till samma slutpunkt, om det nämligen visar sig, att staten sköter sina affärer så hederligt, att medborgarna i landet få förtroende för statens varor och köpa dess mjöl och gryn i så stor skala, att staten måste övertaga kvarnarna, tills inga kvarnar mer äro i privat hand. Men då ha vi en hållfast, bärkraftig socialism, som växt upp ren och klar och stark på naturlig grund, och ej en genom lagbestämmelser framkallad »socialism», som kanske sedan slutar i allmän förvirring. Den socialism, som vi få fram på den väg, jag rekommenderat, har haft så starka stormar att genomgå under uppväxttiden, att vi kunna vara säkra om, att samhället få nytta av densamma. Därför ha vi däremot ingen garanti, om vi med lagbeslut *framkalla* en s. k. »socialism», som ej växt upp på grund av sin överlägsenhet över andra samhällsformer.

Herr Palmstierna frågade mig vidare, om jag kunde tveka emellan statsmonopol och privatmonopol. Nej, icke ett ögonblick, naturligtvis vill jag hellre ha det genom lagar framkallade stats-

monopolet än det privata monopolet. Men, kan man spränga det privata monopolet, genom att staten säger: »Vi skola visa, hur det går till att göra hederliga varor», är det enligt min mening en bättre mer demokratisk och sundare väg.

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.

(Forts.)

Herr J e s p e r s o n: Herr talman, mina herrar! Herr Nilsson i Tånga vände sig mot utskottets betänkande särskilt med den motiveringen, att utskottet så lättvindigt behandlat denna fråga. Han vände sig emot, att utskottet skjutit ifrån sig saken, därför att det säger, att det under onormala tider ej är lämpligt att förbereda en sådan åtgärd, som motionen har till syfte.

Jag finner det för min del vara ganska naturligt, att man ej vill besluta i en sak, då det råder så abnorma förhållanden, som kunna inverka på det beslut, man skall fatta. Och man vill gå till grunden, varför staten kommit att handla så i fråga om spannmålsimporten som den gjort under dessa krigstider, är det nog så, att staten bättre än någon enskild kunde garantera, att den spannmål, som importeras, också användes inom riket och ej kommer att utföras till någon fiende till dem, som kunde hindra importen.

Det är nog icke så som här sagts, att importörerna äro rädda för att göra denna import, utan de skulle nog fortsätta därmed om de icke voro ovissa, hur staten skulle ställa det med avseende å angelägenheterna rörande denna import. Det är alldeles tydligt att därvid lag har staten ett företräde under sådana förhållanden som nu råda, ty staten ensam kan göra vad den vill på samma gång den kan inskränka möjligheterna för den enskilde att importera så att importen för denne kan bli omöjliggjord. Det har också av motionären framhållits, att om man icke tager statsmonopol, så kan man befara, att det kan bli enskilt monopol som tager hand om denna import. Jag undrar hur det skall gå till att göra enskilt monopol på en handel, som om den skötes rätt av den enskilde importören kan göras till väsentligt billigare pris än staten kan göra, och ändå lämna mycket god vinst för importören, därför att den enskilda företagsamheten i detta fall säkerligen kan göra spekulationsaffärer som staten icke skulle komma att göra, då staten säkerligen aldrig skulle utnyttja de möjligheter, som förefinnas för den enskilde importören. Om det skulle visa sig att några stycken sloge sig tillsammans och bildade en trust för import och därpå gjorde stora förtjänster, så är det så pass lätt för andra att komma till, att det är alldeles omöjligt för denna trust att utestänga andra personer med kapital och kunskap från att konkurrera med den, och därför menar jag, att det är alldeles omöjligt, att sådant enskilt monopol, som friherre Palmstierna pekade på, kan komma till stånd i denna handel.

Herr Nilsson i Tånga tyckte, att alla de utredningar, som man vill göra för att hjälpa oss mot de svåra förhållanden som råda, icke tjäna något till, om man icke beträffande importen av spannmål vill slå in på den vägen som anvisas av motionären. Men då skulle det icke tjäna något till med någon slags utredning, vare sig huruvida vi skulle kunna producera mera, eller hur man skulle kunna

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.

(Forts.)

importera utan statsmonopol. Det förvånar mig, att herr Nilsson kan uttala sådana åsikter, när han är med i en kommitté, som utreder möjligheterna för lagring av landets spannmål.

Han uttalade vidare att det hade varit stora fluktuationer på spannmålsmarknaden också före kriget. Ja, jag vet för min del icke av några större fluktuationer under de år som föregingo krigsutbrottet, och man kan väl icke räkna med vad som skett sedan dess, utan man bör räkna med vad som gällde före krigets inträdande. Och om man vill följa med de marknadsberättelser som utgivits angående spannmålsmarknaden, så måste man säga att det varit ganska små fluktuationer under föregående år.

Herr Nilsson i Kristianstad anmärkte, att tullarna göra, att spannmål icke sjunker i pris under produktionskostnaderna. Men jag vill påpeka den motsägelse han gjorde sig skyldig till, då han sedan sade, att tullarna icke kunna tillförsäkra odlaren skälig vinst, och menar han således att enbart statsmonopol skulle kunna göra detta. Jag tror att man får beklaga odlarna, om det skall vara statsmonopol, som skall bereda lantbrukarna skälig vinst. Då tror jag det är bäst att slippa vara spannmålsodlare, ty den vinst man finge såsom lantbrukare bleve då så pass nätt tilltagen att det icke skulle vara något lockande att driva lantbruk sedan statsmonopolet införts.

Jag för min del kan icke finna annat än att det är riktigt vad utskottet har pekat på, nämligen att det icke är lämpligt att nu vidtaga åtgärder med hänsyn till vad man skall göra, när det åter blir *normala* förhållanden, och därför ber jag herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr vice talman! Endast några ord med anledning av herr Helgers yttrande. Herr Helger har tydligen alldeles missförstått min fråga, var vi skulle ha varit, om vi följt de maningar, som riktats till oss att importera utifrån. Jag avsåg ingalunda de åtgärder som vidtagits nu senast, att avgöra huruvida vi med större hastighet kunnat importera eller icke, utan jag avsåg hur det skulle ha varit, om vi följt den politik, som vi sedan länge råttts att följa, nämligen att basera vårt förseende med brödsäd på utländsk import, och följt den politik, som skulle ha lett därtill, att icke hava uppmuntrat den inhemska brödsädsodlingen.

Herr Helger sade, att jag har citerat det socialdemokratiska programmet för kort. Jag citerade kort med hänsyn till kammaren, men citatet var därför icke ofullständigt, och vad jag med det citatet ville peka på var, att jag reagerade emot att äganderätten till jorden skulle kunna tagas ifrån lantmännen. Om herr Helger möjligen är av annan uppfattning i den frågan än jag, är jag dock säker på, att lantmännen i Sverige förstå nog vad äganderätten till jorden har att betyda.

Herr Palmstierna: Herr vice talman! Jag vill bara göra en liten replik till herr Fabian Månsson. Herr Fabian Månsson var nog oförsiktig att säga att tiden verkade. Ja, ja. Herr

Fabian Månsson har beträffande denna sak motionerat 1915 i samma riktning som jag nu företräder, och har nu detta år instämt i och underskrivit en motion av herr Vennerström om monopol i statens hand av vissa viktiga importartiklar och livsmedel; så nog verkar tiden — men ganska fort på herr Fabian Månsson, alltid.

Jag skulle vilja säga herr Månsson en annan sak också. När herr Månsson använder sådana ord, som att vi motionärer göra de fattiga till trålar under de rika, ehuru i mindre grad, så vill jag säga herr Fabian Månsson, att de kraftord, han med frikostig hand slösar i kammaren, verka icke längre, ty vi se på frågorna sakligt.

Låt mig då bara ett ögonblick granska vad han säger. Hans förslag är att genom statskvarnar konkurrera. Antag att herr Fabian Månsson skulle lyckas i sin statskonkurrens och få ner priserna till minimum, så att de enskilda kvarnarna gå omkull. Det vill dock icke herr Fabian Månsson, utan han vill garantera dem 5 % på kapitalet. Det kallas demokrati och prisbillighet. Nej, det går icke, herr Fabian Månsson, att ordna det på det viset. Det är fullkomligt orimligt resonemang att uppehålla en onödigt kvarndrift inom landet, vilken naturligtvis kommer att fördyra varan, och för det andra, som jag framhöll, är det orealiserbart, ty skall staten lyckas hålla priserna nere genom den handel staten skulle utöva, måste staten också ha möjligheter att draga konsumenterna dit från de enskilda kvarnarna, och då blir det ett faktiskt monopol på den vägen. Det är varken billigt eller demokratiskt.

Så till sist ett allvarligt ord till de herrar, som gå att rösta avslag å motionen och misstro den framställning, som här gjorts, vilken har ett fullt uppriktigt och ärligt syfte. Vi ha motionerat i tullfrågan så många gånger och på olika vägar, och vi vilja ha en lösning som kan tillfredsställa rättvisa och billighet. Jag skulle vilja säga, att om man möter oss med så starkt misstroende, så hänvisas vi till andra vägar, som kanske långt ifrån bli så tillfredsställande, som det förslag, som vi här bedja eder att beakta.

Herr Nilsson i Tånga: Herr vice talman! Oaktat jag är granne med herr Jersperson, så måtte han inte ha hört mig, antingen det nu beror på att jag talat för tyst eller att herr Jersperson har något fel på hörselnerverna, ty jag har aldrig fällt det uttryck, som herr Jersperson lade i min mun. Jag riktade en anmärkning mot utskottet därför, att utskottet sagt, att det nuvarande extra ordinära läget icke var lämpligt såsom utgångspunkt för behandling av så betydelsefulla frågor. Och jag hänvisar till motioner, som vi här i riksdagen ha under behandling, föranledda just av dessa extra ordinära förhållanden, och jag frågade varför en så betydelsefull fråga som denna icke skulle vara underkastad samma lag.

Nu sade herr Jersperson, att fluktuationerna å spannmålspriserna voro mycket oväsentliga. Han helt enkelt bestred dessa prisfluktuationer. Då måste herr Jersperson ha fölit dåligt med på spannmålsmarknaden. Ty för några år sedan fluktuerade priserna på råg inom en period på 3 å 4 år så, att det förekom en prisskillnad på ända

Ang. statsmonopol å spannmålsimporten till riket.

(Forts.)

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.
(Forts.)

till 10 å 11 kronor per hundra kg. Jag har nu för ögonblicket icke tillgång till något statistiskt materiel, så att jag kan bevisa, detta, men känd sak är så god som vittnad.

Nu sade herr Jesperson vidare, att det är märkvärdigt att jag, som sitter i en kommitté för utredning av möjligheterna för lagring av landets import av spannmål, kan hysa sådana åsikter. Ja, det är ju naturligt nog för herr Jesperson obegripligt och jag skulle gärna gjort anledningen begriplig för herr Jesperson om det icke blivit en allt för lång historia.

Herr Helger: Herr vice talman! Jag nödgas endast konstatera, att min förhoppning att kunna bidra till att högertullarna, när de citera det socialdemokratiska programmet, citera det mera fullständigt, icke tycks gå i fullbordan, och vad mera är, det sista citatet, som herr Lithander gjorde, att jorden skall tagas ifrån lantmännen, — så föllo orden — är icke bara ett ofullständigt utan även ett falskt citat.

Herr Månsson: Herr vice talman! Jag ber om ursäkt att jag ännu en gång nödgas uppträda i kammaren i denna sak, men debatten har varit så typisk som blottare av en del partipolitiska företeelser under den sista tiden, att jag måste ännu en gång taga till ordet.

När herr Palmstierna bemötte mig, sade han, att jag sagt i mitt sista anförande, att jag vill garantera kvarnarna 5 % på kapitalet. Varenda en, som var närvarande, tror jag har hört, att jag visade, att de stora kvarnarna icke driva sin affär för en liten vinst, och ännu mindre lära de, säger jag, göra sina stora trustsammanslutningar för att lämna åt konsumenterna vad man besparar genom koncentrerings. Jag sade, att staten säger sig kunna, om den så behöver mala mjöl och gryn för 3, 4, 5 % på kapitalet i sina kvarnar, men *jag sade icke, att jag ville garantera de privata kvarnägarna 5 % på deras kapital.* Jag sade, att staten kunde mala utan hänsyn till aktieägare, ty där finnes icke några sådana i verklig mening, och antydde med de 5 procenten att staten kunde nöja sig med vanlig statslåneränta. Man ser härav hur här göres försök att i debatten förvränga yttranden och lägga i talarnas mun andra yttranden än de som verkligen ha fällt.

Herr Palmstierna förebrådde mig vidare, att jag skulle på något vis ha halkat på sned — om till höger eller vänster vet jag icke — genom att skriva under herr Vennerströms socialiseringsmotion, förmodligen halkat ifrån socialdemokratien till »liberalismen», som herr Palmstierna nyss förebrådde mig. Däröfver behöver emellertid icke nu yttras någonting.

Men ännu ett ord för tionde gången, särskilt till herr Lithander. Vi ha så många gånger här i kammaren sedan 25 år tillbaka besvarat samma och samma stereotypa frågor, av vilka herr Lithander nu framdrog en, vilken med en liten retuschering företer följande utseende: hur skulle det varit för oss, om frihandelsvännerna fått gehör i riket, och om vi alltså haft mindre spannmåls- och mjöltullar än vi ha? Jag vill bara säga, att det icke behövt vara någon förändring

alls. Det är ytterligt få godsägare och storbönder, ja, det finns verkligen några få sådana, som så mera vete och råg *därför* att de på sin skörd erhålla ett tullskydd av 3,70, på papperet. I verkligheten är det icke fullt 3,70, om man jämför priserna, men på papperet är det 3,70, som de skulle erhålla i skatt av allmänheten per deciton råg och vete som de skörda. Men ingen godsägare och storbönder har odlat ett enda tunnland från vildmark till åker på grund av dessa tullar. Tvärtom har man kunnat se, hurusom, när tullarna kommo 1888 och sedan på 90-talet höjdes, stora skaror av småböndernas söner reste till Amerika bort från ett land, där den materiella och den andliga reaktionen brett ut sina slagskuggor över markerna och ängderna, därtill drivna, om icke enbart och direkt av tullarna, dock även på grund av dem och av den allmänna materiella och andliga atmosfär, som följde i tullarnas spår. Jag glömmer icke, när jag såg mödrarna sjunka ner på trapporna stormgråtande och undrande varifrån de skulle få mat till sina barn, när 1888 års tullar kungjordes i byarna, skogarna och skärgårdarna. Jag glömmer icke den verkan det hade där och även på många andra ställen.

Ang. statsmonopol ä spinnumålsimporten till riket.

(Forts.)

Man finner också, om man ser på statistiken för nyodlingarna i riket, att årligen före tullarnas tillkomst nyodlades 12- till 13.000 hektar men att siffrorna sedan sjönko till 5- å 6,000 hektar, och ha därefter hållit sig på omkring 5,000.

Jag skall vidare tala om för herr Lithander, det är andra gången jag gör det i kammaren, att i en så pass vederhäftig tidskrift som *Weltwirtschaftliches Archiv*, som utgives i Kiel, har man för ett par år sedan sagt att om kriget kommit 2 månader senare än det gjorde så hade tyska folket varit formligen olyckligt, för *då hade, just på grund av tullarna och det på tullarnas botten uppvuxna Einfuhrscheinsystemet, Tysklands råg varit uttransporterad* till de ryska svinen och de skandinaviska och finska kvarnarna. Nu kom kriget till lycka för dem två månader tidigare.

Herr Palmstierna: Herr vice talman! Ja, jag vill säga herr Månsson, att jag konfererat med flera kamrater om hans uttryck. Naturligtvis hade jag ingen avsikt att förvränga. Vi få väl se i protokollet hur yttrandet föll.

Sedan talade herr Månsson om 3,4 och 5 % statslåneränta. Vi få nog tacka, om vi få låna pengar till 5 % både nu och en lång tid framåt. 3 % har icke räntan varit sedan lång tid tillbaka.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Palmstierna, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 9, röstar

Ja;

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 27.

4

Ang. stats-
monopol å
spannmålsim-
porten till
riket.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställen, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 67 ja mot 43 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställen.

§ 10.

Ang. revision
av reseregle-
mentet.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, angående herr Jonssons i Gumboda motion, nr 288, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av gällande resereglemente.

I överensstämmelse med vad herr *Jonsson* i Gumboda föreslagit i en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 288, hemställde utskottet, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om revision av gällande resereglemente.

Emot utskottets motivering hade reservation afgivits av herr *Kajser*.

Utskottets hemställen upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Kajser*, som yttrade: Herr vice talman! Herr *Jonsson* i Gumboda väckte samma motion för två år sedan. Då yrkade jag avslag på densamma. Denna gången har jag så tillvida förenat mig med utskottet, att jag yrkat bifall, men jag gör det icke med den motivering utskottet har anfört.

Jag vill då först säga, att jag icke är någon statens tjänsteman, och att jag sålunda icke reser efter detta reglemente. Varför jag kommit till den åsikten, att jag denna gången röstar för motionen, är, att jag anser, att dagtraktamentena äro alldeles för små. Jag har sålunda en herr *Jonsson* i Gumboda motsatt utgångspunkt. Han tror, att genom en reglering av resereglementet statens utgifter skola minskas. Jag tror för min del tvärtom att statens utgifter skola ökas. Jag anser nämligen i första hand, att dagtraktamentena äro för små för de lägre klasserna, men jag anser att även för de högre klasserna äro de väl små. Här i riksdagen ha vi tio kronor om dagen, och jag är övertygad, att en hel del ledamöter anser detta vara för litet. Men riksdagsmännen få dock vara här i staden fyra månader och slippa resa, om de icke vilja, under den tiden, och i så fall räcker 10 kronor om dagen bättre än om man måste resa omkring och betala hotellräkningar och giva drickspenningar, både här och där. Jag anser således, att även de högre klassernas dagtraktamenten äro för små. Däremot kan jag vara med om utskottets åsikt, att klasserna äro onödigt många, sex stycken. Jag

anser, att man lika väl kunde hava tre klasser som man har på järnvägarna. Det skulle vara fullt tillräckligt. Att i resereglementet införas bestämmelser angående automobilresor anser jag också vara lämpligt, och likaså tror jag, att i resereglementet mycket förekommer som kan vara otydligt och behöva ändras, och därför kan jag för min del mycket väl vara med om att reglementet omändras.

*Ang. revision
av resereglementet.
(Forts.)*

Jag kan emellertid icke tillstyrka, att resereglementet göres om efter självkostnadsprincipen, och det är detta som utskottet så mycket framhåller i sin motivering. Om man tänker sig, att självkostnadsprincipen skulle införas, bleve följden icke, att var och en får betalt för vad han gör av med, utan det måste bliva ett maximum som man icke får överskrida med avseende å sina utgifter. I så fall kommer emellertid var och en att resa efter detta maximum, och det kommer icke att medföra minskade utgifter för staten. Man kan mycket väl tänka sig, att många skulle vilja resa mindre bekvämt och taga mellanavgiften. Detta anser jag för min del icke oriktigt, och jag tänker i detta fall särskilt på huru riksdagsmännen själva göra. När de resa från och till riksdagen, resa många av dem på andra och till och med tredje klass, men taga betalt efter första klass. Men när de resa hem under riksdagen och få ersättning efter självkostnadsprincipen, resa många på högre klass. Jag är övertygad om, att många av riksdagsmännen skulle även då hellre resa på lägre klass och taga mellanavgiften. Vad, som man emellertid anser sig såsom riksdagsman kunna och vilja göra, det skall man också kunna statens ämbets- och tjänstemän att få göra.

Hade utskottet t. ex. haft en sådan motivering som denna: Utskottet, som principiellt är emot självkostnadsprincipen och anser, att denna endast bör tillämpas, då det är absolut nödvändigt, finner dock, enligt vad ovan anförts, att resereglementet bör kunna förenkla, antalet klasser minskas samt dagtraktamentena, särskilt för de lägre klasserna, ökas, — ja, då skulle jag kunnat vara med om motiveringen. Men den motivering, som utskottet nu framfört, kan jag icke biträda, och därför skall jag be att få yrka bifall till vad utskottet hemställt men med uteslutande av motiveringen.

Härpå anförde

Herr A n d e r s s o n i Gävle: Herr vice talman, mina herrar! Då man ser doktor Kaijers reservation och vidare hör honom tala här i kammaren, så kunde en del av kammarens ledamöter lätt bibringas den uppfattningen, att utskottets ledamöter skulle varit särskilt intresserade av att få självkostnadsprincipen satt i system. Så är emellertid icke förhållandet. För min personliga del ställer jag mig ganska reserverad mot densamma, och jag har icke hört, att någon inom utskottet med någon vidare förkärlek förfäktat denna princip. Det förhåller sig för övrigt så, att denna självkostnadsprincip måste tillämpas redan under nuvarande förhållanden. Om jag t. ex. reser med persontåg framåt norra stambanan och skall fortsätta med snäll-

Ang. revision
av reseregle-
mentet.
(Forts.)

tåg, har jag att erlægga tilläggsavgift som jag har rätt att taga upp på reseräkningen. Det blir i så fall en slags självkostnadsprincip som tillämpas. Detsamma är förhållandet, då man reser ute på landsbygden. Man kan då icke alltid få gästgivarskjuts. Man kanske kommer till en plats som ligger flera mil från närmaste gästgivaregård, och då får man vända sig till någon lantbrukare, om man behöver skjuts. Han är icke bunden av skjutstaxan, när han skall taga betalt för skjutsen. Jag vet emellertid icke, att det någon gång förekommit, att en dylik reseräkning blivit underkänd utan den har mottagits och likviderats. Naturligtvis medgiver jag, att dessa förhållanden äro undantag och icke regel, men, som sagt, denna självkostnadsprincip har hittills måst tillämpas och den kommer nog även i fortsättningen att tillämpas.

Inom utskottet var man däremot ense om att antalet klasser i resereglementet, för närvarande sex, är alldeles för stort, och man ansåg, att särskilt antalet lägre klasser kunde något minskas. Den lägsta klass som finnes i gällande resereglemente tillförsäkrar den resande ett traktamente av 4 kronor per dag. Det är ett belopp som under nutida förhållanden är alldeles för lågt. Men om man är ense om att detta belopp är för lågt, vad skall man då säga om att en del statstjänare får resa för betydligt lägre dagtraktamente. Jag skall erinra om att t. ex. telegrafverkets reperatörer icke hava 4 kronor utan endast 2:50 om dagen och dessutom ersättning för nattlogi med 1:50, under förutsättning att de äro borta om natten. I praktiken ställer det sig så, att den som reser från hemorten vid 7-tiden på morgonen och kommer hem kanske vid 10, 11-tiden på kvällen, han får för denna dag om 15 à 16 timmar en ersättning av endast 2:50. Det är självklart, att en dylik resa icke kan företagas, utan att man måste för att fylla ut vad som går åt lägga till av sin lön. Dagtraktamentet tillförsäkrar dem icke full ersättning i detta fall.

Jag har berört detta i detta sammanhang, därför att man just från dessa kårers organisationers sida gjort upprepade framställningar om att åtminstone få nu gällande resereglementes bestämmelse tillämpade, men det har ännu icke lett till något resultat. Jag gör denna erinran i förhoppning om att vederbörande, som hava med saken att göra, må beakta den och välvilligt pröva den och försöka få en lösning av frågan just för denna personals vidkommande snarast möjligt.

Jag har för övrigt intet yrkande att göra annat än om bifall till utskottet förslag.

Herr J o n s s o n i Gumboda: Jag hade vid detta ärendes behandling icke tänkt yttra mig i frågan, emedan jag så att säga fått min vilja fram, då utskottet har tillstyrkt vad jag begärt, och jag ansåg dessutom att efter den ingående motivering, som första kammarens andra tillfälliga utskott avgav i detta ärende, när det förra året behandlades i första kammaren, var icke mycket att i saken tillägga, helst då denna motivering är intagen i detta utskotts utlåtande. Anledningen till att jag nu begärt ordet är den att jag vill uttrycka min

tillfredsställelse över reservanten, som erkänt att han, som förut varit emot saken, nu ändrat ståndpunkt. Jag konstaterar således, att i denna kammare intet motstånd finnes mot en revision av resereglementet.

*Ang. revision
av reseregle-
mentet.*

(Forts.)

Herr Kaijser: Jag vill blott konstatera, att herr Andersson i Gävle och jag äro ungefär av samma åsikt. Såvitt jag kan finna, står det icke i utlåtandet talat om någon ökning av dagtraktamentena, och detta är det viktigaste. Likaså gläder jag mig över herr Anderssons i Gävle yttrande angående självkostnadsprincipen, vilket visar, att han icke sätter den så högt. Jag tyckte för min del, att när frågan var före i fjärde tillfälliga utskottet, voro nästan alla emot självkostnadsprincipen, men när utlåtandet låg skrivet och färdigt, framhölls icke denna sak som sig bort.

Herr Bäckström: Med anledning av doktor Kaijsers sista yttrande kan jag icke underlåta att säga några ord, trots att jag förstår, att alla vilja helst komma ifrån denna överläggning. Doktor Kaijser framhöll, att inom utskottet var man så gott som enig under överläggningarna att taga avstånd från självkostnadsprincipen. Detta måtte vara ett fullständigt missförstånd. Inom utskottet hava vi mycket diskuterat frågan om självkostnadsprincipen, men vi överenskommo att i utlåtandet icke just så mycket trycka på den saken utan lämna åt utredningen att komma med det förslag, som kunde genom densamma framgå såsom det bästa. Utskottet säger visserligen här: »I likhet med andra kammarens fjärde tillfälliga utskott år 1915, anser sig utskottet böra framhålla, att vägande skäl emot självkostnadsprincipens användande vid reseräkningar andra-gits.» Men sedan har utskottet tillagt: »Vid en blivande utredning torde det dock böra prövas, huruvida en kombinerad av självkostnadsprincipen och gottgörelse efter vissa normer i övrigt kan vara lämplig.»

Detta är allt, och ändå vill reservanten hava bort detta korta uttalande ur utskottsutlåtandet. Men reservanten borde väl veta, att vi nästan dagligen här i kammaren höra, när ett utskott kommer med ett utlåtande, att det fattas direktiv, då det gäller en utredning eller en revision. Detta, som här i detta avseende intagits, är väl det kortast möjliga, som ett utskott kan komma med i en sådan sak. Reservanten har icke kunnat förneka, att redan vid tillämpningen av det nuvarande resereglementet gäller självkostnadsprincipen i vissa saker. Reservanten kan icke heller förneka, att i ett reviderat resereglemente är det också nödvändigt att tillämpa självkostnadsprincipen. Den anmärkning, som gjorts mot densamma, inskränker sig till en utan motivering uttryckt farhåga för, att denna princip i tillämpningen skall bliva icke billigare utan snarare kostsammare för staten. Denna farhåga synes mig vara bra ooberättigad, synnerligast om man vid en blivande revision i sammanhang med en förenkling av klassindelningen utgår från den synpunkten, att de resande inom varje klass icke börja tillerkännas större bekvämligheter, än som en person i liknande samhällsställning vid en privat resa

Ang. revision
av resereg-
lementet.
(Forts.)

vanligen bekostar sig själv, d. v. s. det blir så, att det sättes ett slags maximum. Att de medel, som nu utbetalas i reseersättning, skulle kunna långt rättvisare än hittills fördelas bland de resande, anser jag icke vara så oväsentligt, och något stöd för ett underkännande av självdeklarationen såsom medel att förekomma oriktiga reseräkningar kan så mycket mindre hämtas ur nuvarande resereglemente, som detta kräver en sådan deklaration rörande själva grunden för räkningarna, nämligen resedagarnas läge och antal, och därtill kommer att man är ansvarig såsom för tjänstefel, när man kommer med oriktiga uppgifter för att tillvälla sig för hög reseersättning.

En revision av resereglementet bör enligt min mening hava till huvudsyfte att om möjligt minska kostnaderna vid de offentliga förretningarna, att bättre än hittills avpassa bestämmelserna efter nutidens kommunikationsmedel och möjliggöra större rättvisa än hittills i fördelningen av reseersättningen. Detta är ungefär detsamma, som herr Andersson i Gävle angav, nämligen att man bör söka åstadkomma större enkelhet vid tillämpningen av resereglementet och därigenom underlätta kontrollen över dess efterlevnad.

Jag ber att få yrka bifall till såväl utskottets motivering som dess slutyrkande.

Herr Andersson i Gävle: Jag vill med anledning av doktor Kaijsers anförande säga, att jag visserligen icke var närvarande då utlåtandet justerades, men även om jag hade varit närvarande, hade jag icke kommit att stå såsom reservant. Då frågan skall gå till utredning, bör man kunna taga den hänsyn, som är möjlig, även till den s. k. självkostnadsprincipen. För min del vill jag säga, att jag icke väntar mig mycket av den, och att det skall bliva en sådan besparing, som motionären trott, att den skall medföra, har jag svårt att inse. Jag tror, att det kan göras vissa besparingar, nämligen beträffande de högre klasserna, men dessa motsvaras av ökade utgifter för de lägre klasserna, så att någon besparing som helhet betraktad väntar jag mig icke av utredningen.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Kaijser under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 26, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 30 under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till utförande av vissa byggnadsarbeten vid statens uppfostringsanstalt å Bona.

§ 12.

Herr *Berg* i Munkfors avlämnade en av honom och herr *Stenudd* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 51, angående påbörjande av elektrifieringen av statsbanelinjen Kiruna—Svartön samt fortsatt utbyggnad av kraftstationen vid Porjus.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 339, blev på begäran bordlagd.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet; och

nr 30, i anledning av väckta motioner om anslag till anskaffande av en svenska statens handelsflotta;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en jordkommission;

nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för ägare av vattenfall att i vissa fall bidra till kostnaderna för torrläggning av mark;

nr 17, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av kooperativa jordbruk;

nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om för omorganisation av fiskeriadминистраtionen erforderliga lagändringar m. m.; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för lindring av fraktkostnaderna vid transport av majs till vissa delar av Norrland samt till Gotland; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av tillgång till utsädesspannmål till skäligt pris.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Zander</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 5 mars,
» <i>Magnusson</i> i Kalmar	» 3 » » » 5 »
» <i>Jansson</i> i Falun	» 5 » » » 4 »
» <i>Olsson</i> i Rödningsberg	» 6 » » » 5 »
» <i>Sigfrid</i>	» 2 » » » 5 »
» <i>Ericsson</i> i Åtvidaberg	» 4 » » » 4 »

herr <i>Vahlquist</i>	under den 5 mars,			
» <i>Runefors</i>	» 6 dagar fr. o. m. den 6 mars,			
» <i>Lundgren i Vendelsberg</i>	» 6 » » » 5 »			
» <i>Nordström</i>	» 6 » » » 5 »			
» <i>von Hofsten</i>	» 6 » » » 5 »			
» <i>Lithander</i>	» 3 » » » 4 »			
» <i>Hellberg i Ljungskile</i>	» 12 » » » 5 »			
» <i>Karlsson i Mo</i>	» 6 » » » 5 »			
» <i>Henrikson</i>	» 3 » » » 6 »			
» <i>Gylfe</i>	» 2 » » » 5 »			
» <i>Ericsson i Vallsta</i>	» 6 » » » 5 »			
» <i>Sundberg</i>	» 5 » » » 5 »			
» <i>Eklund</i>	» 4 » » » 5 »			
» <i>Bogren</i>	» 8 » » » 4 »			
» <i>Pålsson</i>	» 8 » » » 6 »			och
» <i>Eriksson i Grängesberg</i>	» 3 » » » 5 »			.

Härefter åtskildes kammararens ledamöter kl. 6,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.